

Místo Terénní služby rodinám s dětmi v systému práce s ohroženou rodinou.

Bc. Miluše Tománková

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Miluše TOMÁNKOVÁ**
Osobní číslo: **H10913**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Místo terénní služby rodinám s dětmi v systému práce s ohroženou rodinou**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti práce s ohroženou rodinou.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace výzkumu prostřednictvím polostandardizovaného rozhovoru.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PEZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, O., M. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ. Sociální práce v praxi : specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. 2. přeprac.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

SMUTKOVÁ, Lucie. Sociální práce s rodinou. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách : pravidla hry. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jana Kitliňská, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

26. dubna 2013

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.

děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.

ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně*22.8.2015*.....

.....*Tomáš*.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Teoretickým základem mé diplomové práce je popis rodiny v kontextu jejího ohrožení a sociální práce s touto sociální skupinou. Dále v ní popisuji službu sociální prevence typu Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a její vázanost s institucí Orgánu sociálně právní ochrany dětí. Praktická část se pokouší zodpovědět základní výzkumnou otázku: *Jak vidí sociální pracovníci OSPOD Otrokovice a TSR svoji práci a prostor pro součinnost v práci s ohroženou rodinou?*

Klíčová slova:

Terénní služba rodinám s dětmi, Orgán sociálně právní ochrany dětí, Ohrožené dítě, Ohrožená rodina, Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi.

ABSTRACT

The theoretical basis of this thesis is the description of the family in the context of threats and social work with this social group. Further, in describing the prevention of social services type of social services for families with children and their fixture to the institution like a social and legal protection of children. The practical part is trying to answer the following basic research question: How does social workers OSPOD Otrokovice and TSR their work and the scope for synergies in working with families at risk?

Keywords:

Outreach services for families with children, the authority child protection, Endangered baby, risk families, social services for families with children.

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Janě Kitliňské, PhD. za odborné vedení mé práce, cenné rady a připomínky. Děkuji také sociálním pracovnícím, které byly ochotné se mnou strávit čas a přispět tím významně do mého výzkumu.

V neposlední řadě děkuji všem svým nejbližším, za jejich trpělivost, podporu a pomoc při zpracování této práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ZÁKLADNÍ POJETÍ RODINY	13
1.1 DEFINICE RODINY	13
1.1.1 Ohrožená rodina	14
1.2 FUNKCE RODINY A JEJICH SELHÁVÁNÍ	15
1.2.1 Funkce rodiny	16
1.2.2 Rozdělení rodin dle funkčnosti	17
1.2.2.1 Rodina stabilizovaně funkční	17
1.2.2.2 Funkční rodina s přechodnými, více či méně závažnými problémy	18
1.2.2.3 Rodina problémová	18
1.2.2.4 Dysfunkční rodina	18
1.2.2.5 Afunkční rodina	19
1.2.3 Rozdělení poruch funkcí rodiny	19
1.2.3.1 Porucha biologicko-reprodukční funkce	19
1.2.3.2 Porucha ekonomicko-zabezpečovací funkce	19
1.2.3.3 Porucha emocionální funkce	20
1.2.3.4 Porucha socializačně-výchovné funkce	20
2 ORGÁN SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	22
2.1.1 Dítě v systému sociálně-právní ochrany	22
2.1.2 Okruh dětí, na které se zejména soustředí SPO	23
2.1.3 Orgány sociálně-právní ochrany dětí	24
2.1.4 Pracovní náplň a povinnosti OSPOD	24
3 SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU	26
3.1 SANACE RODINY	27
3.2 OHROŽENÁ RODINA V KONTEXTU SOCIÁLNÍ PRÁCE	27
4 RÉNNÍ SLUŽBA RODINÁM S DĚTMI	32
4.1 TERÉNNÍ SLUŽBA RODINÁM S DĚTMI V KONTEXTU CHARITY	32
4.2 CHARAKTERISTIKA SLUŽBY	33
4.2.1 Související legislativa	33
4.2.2 Forma služby	33
4.2.3 Poslání služby	34
4.2.4 Cílová skupina	34
4.3 SPEKTRUM NABÍZENÝCH SLUŽEB TSR	34
4.3.1 Základní sociální poradenství	34
4.3.2 Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti	35
4.3.2.1 Pracovně výchovná činnost s dětmi	35
4.3.2.2 Pracovně výchovná činnost s dospělými	35
4.3.2.3 Návlek a upevňování motorických, psychický a sociálních schopností a dovedností dítěte	35

4.3.2.4	Zajištění podmínek a poskytnutí podpory pro přiměřené vzdělávání dětí 35	
4.3.2.5	Zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity ...	36
4.3.3	Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím	36
4.3.4	Sociálně terapeutická činnost	36
4.3.5	Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů při obstarávání běžných záležitostí	37
4.3.5.1	Pomoc při vyřizování běžných záležitostí.....	37
4.3.5.2	pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.	37
4.4	PERSONÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ SLUŽBY TSR	38
4.4.1	Popis personálního zajištění služby	38
4.4.2	Kvalifikační a personální zajištění služby.....	38
4.4.2.1	Předpoklady pro pozici vedoucí pracovníce TSR:.....	38
4.4.2.2	Předpoklady pro pracovní pozici sociální pracovníce TSR:	38
4.5	KAPACITA SLUŽBY	38
4.6	METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE UŽÍVANÉ SLUŽBOU TSR	39
4.7	PRŮBĚH SPOLUPRÁCE	40
4.7.1	Jednání se zájemcem o službu.....	40
4.7.1.1	Zájemci je spolupráce se službou doporučena OSPOD	40
4.7.1.2	Zájemce vyhledá službu TSR sám.....	40
4.7.2	Dohoda o poskytování služby TSR.....	40
4.7.3	Průběh služby.....	41
4.8	SPOLUPRÁCE TSR A OSPOD.....	42
4.8.1	Výběr uživatelů služby ve spolupráci s orgánem sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Otrokovicích:.....	42
4.8.2	Informace předávané TSR SPOD	43
4.8.3	Vyjasnění vztahu TSR a SPOD	44
4.8.3.1	Kompetence SPOD:.....	44
4.8.3.2	Kompetence TSR.....	44
4.8.3.3	Společné kompetence TSR a SPOD:.....	45
II	PRAKTICKÁ ČÁST	46
5	METODOLOGIE.....	47
5.1	METODY VÝZKUMU	47
5.1.1	Formulace výzkumného problému	48
5.1.2	Sběr dat	49
5.2	CÍL VÝZKUMU A OPERACIONALIZACE.....	49
5.3	VÝZKUMNÝ VZOREK	55
5.4	ANALÝZA DAT.....	56
6	INTERPRETACE VÝZKUMU	57
6.1	DVO 1: JAK VIDÍ PRACOVNICE OSPOD A TSR OHROŽENOU RODINU? NA ZÁKLADĚ ČEHO JÍ DOPORUČUJE SPOLUPRÁCI S TSR?.....	57
6.1.1	Specifika ohrožené rodiny	57

6.1.2	Kritéria pro zprostředkování spolupráce prostřednictvím OSPOD	59
6.1.3	Shrnutí a odpověď na DVO 1.....	59
6.2	DVO2: JAK VIDÍ OSPOD A TSR SVÉ MOŽNOSTI A V ČEM VYUŽÍVÁ SPOLUPRÁCI V PRÁCI S OHROŽENOU RODINOU?.....	60
6.2.1	Pracovní náplň	60
6.2.2	Očekávání pracovníků od institucí TSR a OSPOD.....	61
6.2.3	Vlastnosti, schopnosti a dovednosti sociálních pracovníků	61
6.2.4	Shrnutí a odpověď na DVO2.....	62
6.3	DVO3: JAK VIDÍ PRACOVNICE OSPOD OTROKOVICE A TSR SVOJI SOUČINNOST V PRÁCI S OHROŽENOU RODINOU Z HLEDISKA JEJÍHO ZKVALITNĚNÍ?.....	63
6.3.1	Komunikace.....	63
6.3.2	Zkušenosti OSPOD s TSR	63
6.3.3	Zkušenosti TSR s OSPOD	64
6.3.4	Kapacita.....	64
6.3.5	Příležitosti pro zlepšení	64
6.3.6	Shrnutí a odpověď na DVO3.....	64
	ZÁVĚR	66
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	69
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	71
	SEZNAM TABULEK	72
	SEZNAM PŘÍLOH	73

ÚVOD

Hlavním tématem a současně názvem pro moji diplomovou práci je Místo Terénní služby rodinám s dětmi v systému práce s ohroženou rodinou. Toto téma jsem si zvolila, protože již téměř 3 roky v sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi pracuji. Zajímalo mě, jak vidí naši spolupráci pracovníci OSPOD Otrokovice, v čem se liší pohled na problematiku ohrožených rodin a jak by se dala naše spolupráce zkvalitnit.

Cílem tedy je vysvětlit a popsat, jak funguje spolupráce TSR a OSPOD v práci s ohroženou rodinou a to jak z pohledu principů, tak také kvality navázané spolupráce.

Teoretickým základem mé diplomové práce je popis rodiny v kontextu jejího ohrožení a sociální práce s touto sociální skupinou. Dále v ní popisuji službu sociální prevence typu Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a její vázanost s institucí Orgánu sociálně právní ochrany dětí. Praktická část se pokouší zodpovědět základní výzkumnou otázku: *Jak vidí sociální pracovníci OSPOD Otrokovice a TSR svoji práci a prostor pro součinnost v práci s ohroženou rodinou?*

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ POJETÍ RODINY

„Rodina¹, navzdory proměnám, kterými prochází, problémům, s nimiž je konfrontována, a pochybám, kterým čelí, zůstává svébytným druhem lidské pospolitosti, bez kterého si většina současníků nedovede svůj život představit. Především je významným, byť pro mnohé už vratkým stabilizátorem intimní mezilidské vzájemnosti – útočištěm domova. Jejím, zvláště závažným úkolem, je realizovat svou funkčnost vůči dítěti. Těžko lze najít prostředí, které by tak jako ona odpovídalo potřebám dětí a dospívajících a vytvářelo tak účinné výchozí podmínky pro rozvoj jejich osobnosti.“

Matoušek² označuje pojem rodiny jako instituci „skořápkovou, rizikovou, nestabilní a křehkou.“ Tento popis dle mého názoru plně odpovídá dnešní společnosti. Z tohoto důvodu považuji za důležité, se rodinou jako takovou zabývat. O rodinu jako instituci potřebnou pro výchovu a vývoj dítěte pečovat a upevňovat ji. Jelikož je v mé práci ústředním pojmem rodina ohrožená, budu se jí věnovat v následujícím textu hlouběji.

1.1 Definice rodiny

Rodinu z pohledu sociologického dle Dunovského³ můžeme chápat jako: „malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí a vztahu jej substituujícím, na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti“.

Z mého pohledu je však tato definice rodiny již velmi úzká a nepočítá s řadou individualit dnešní doby. Jedno z hlavních poslání rodiny však zůstává. A to je poskytnutí ochrany potomkům, a to zvláště v období, kdy se o sebe nejsou schopny postarat.

¹ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 149 s.

² MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-739-8., 12 s.

³ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, ISBN 8071692549, 91 s.

Dokáže jim tak zajistit jejich tělesnou, duševní, duchovní existenci a rozvoj, dává jim pocit jistoty a bezpečí, pocit domova v okruhu svých blízkých. Neplní-li rodina své hlavní poslání, znamená pro člověka značné nebezpečí, ohrožuje jej svou dysfunkcí, či dokonce afunkcí na těch nejcitlivějších místech.⁴

„Ve vztahu k naplňování základních potřeb dětí je třeba definovat rodinu především jako prostředí dítěte, vztahovou síť vymezující roli a postavení dítěte a jeho vazbu na společnost a okolí. Z pohledu sociálně-právní ochrany je zájem dítěte vždy kladen před zájem rodiny.

Význam rodiny s ohledem na výše uvedený zájem dítěte tkví v její schopnosti být zdrojem pomoci a podpory pro dítě. Dítěti je tak umožněn příznivý vývoj v období, kdy se není schopno vyvíjet samostatně a zároveň je prostřednictvím výchovného působení vytvářen primární hodnotový systém dítěte. Rodina je zároveň přirozeným zdrojem pomoci v případě, že je dítě vystaveno nepříznivé situaci. Zdroj podpory pro rodinu samotnou by potom měla tvořit širší podpůrná síť dalších subjektů, jimiž jsou komunita, orgány státní správy, nestátní subjekty, odborníci, církve, apod.

Na druhé straně se rodina sama může stát primárním zdrojem ohrožení dítěte. Z důvodu respektu vůči soukromí rodiny potom nabývá takové ohrožení na závažnosti. Pokud se tedy ochranná bariéra rodiny změní v bariéru bránící intervenci a pomoci dítěti, je nezbytné prostředí rodiny narušit a přímo zasáhnout do institutu rodičovských práv.⁵

1.1.1 Ohrožená rodina

Ohrožená rodina jako celek je typická ohrožením všech jejích členů, přičemž nejzávažnější důsledky má pro děti, jako nejzranitelnější členy této sociální skupiny. Samotné ohrožení lze členit dle příčiny na ohrožení vnější a vnitřní.

Vnitřní ohrožení rodiny má původ ve vztahovém rámci rodiny, přičemž rodina není schopna řešit vzniklou nepříznivou situaci vlastními silami. Jedná se například o týrání,

⁴ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, ISBN 8071692549., s.92

⁵ Koncepce MPSV s.13

zneužívání a zanedbávání dítěte v rodině, domácí násilí, rozpad partnerského vztahu, rodičovský konflikt, atp.

Vnější ohrožení rodiny potom vzniká například za situace, kdy rodina není schopna zajistit pokrytí materiálních potřeb, kdy je ohrožena nezaměstnaností, onemocněním (fyzickým nebo psychickým) nebo postižením některého ze svých členů, sociálním vyloučením, následky živelné katastrofy atp.⁶

1.2 Funkce rodiny a jejich selhávání

V praxi i odborné literatuře se denně setkáváme s tím, že rodina neplní dobře svoji funkci. Takové hodnocení je z hlediska odborné terminologie příliš obecné. Je nutné si uvědomit, že pokud hovoříme o rodině z hlediska funkčnosti, nemůžeme se na onu funkčnost soustředit pouze z jednoho úhlu pohledu, ale je nutné vnímat rodinu jako určitý systém, či celek se všemi jeho členy, vztahy a sociální prostředím.

Pojem funkčnost Smutková charakterizuje jako „bezproblémové naplňování, resp. selhávání v naplňování úloh, které jsou společností od rodiny očekávány.“⁷

Aby byl řádně zabezpečen správný vývoj dítěte, je nutné, aby rodina zabezpečovala plně své sociálně psychologické funkce. Zaměříme se nyní na pět základních funkcí. Některé z nich se váží jen k určitému věku, význam jejich naplnění se však promítá do dalšího vývoje každého jedince. Jiné mají zase platnost trvalou, mění se však s přechodem člověka k vyšším vývojovým stádiím. V jednom celku však tvoří základ rodiny, kterou můžeme dále nazvat jako rodinu funkční.⁸

⁶ Koncepce MPSV s. 13

⁷ SMUTKOVÁ, Lucie. Sociální práce s rodinou. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. s 22

⁸ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007

1.2.1 Funkce rodiny

Biologicko-reprodukční funkce rodiny spočívá v zabezpečení reprodukce, zajišťuje tak perspektivu sama sobě, ale také společnosti. „Její součástí není pouze pokračování lidského rodu, ale také celková péče o členy rodiny, např. zabezpečení potravy, péče o zdraví atd. Nejde tedy jen přivést dítě na svět, ale zabezpečit mu také jeho příznivý vývoj. V oblasti sociální práce s rodinou se v této funkci zaměřujeme zejména na oblast reprodukčního chování současné rodiny, bezdětnost a předčasné, či nechtěné rodičovství.“⁹

Na *ekonomickou* či *též zabezpečovací funkci* rodiny se lze též dívat ze dvou úhlů pohledu. První z nich pohlíží na rodinu jako prvek ekonomického systému společnosti a druhý vnímá rodinu jako samostatný ekonomický systém. Uvnitř rodinného systému se finanční výdaje plánují a koordinují, je součástí komunikace. Sestavuje se tak rodinný rozpočet, jenž by měl počítat s očekáváním jednotlivých členů rodiny a současně by měl zabezpečit výdaje spojené s péčí o zdraví, hmotným zabezpečením ve stáří a výdaji na vzdělávání. Dále je nutné si uvědomit, že součástí ekonomické funkce rodiny je u všech členů budovat tzv. finanční gramotnost tj. správné ekonomické myšlení a jednání. „Porucha ekonomické funkce se tedy v životech rodin projevuje hmotným nedostatkem a neschopností zabezpečit životní potřeby rodiny. Hlavním spouštěčem bývá většinou nezaměstnanost, jednoho, nebo až všech práce schopných členů rodiny. Důsledkem této situace může dojít až k sociálnímu vyloučení rodiny se všemi důsledky. V sociální práci pak hodnotíme a pracujeme na rodinném hospodaření a podpoře při vyřízení sociálních dávek a dluhovém poradenství.

Další funkcí rodiny je *funkce socializačně-výchovná*. „Rodina je první sociální skupinou, se kterou přichází dítě do kontaktu. Učí se v ní základním sociálním dovednostem, komunikaci, hygieně a chování se k druhým lidem. Umožňuje dítěti jeho rozvoj a připravuje ho na úspěšné zapojení do společnosti. Učí se chápat význam mezigeneračních vztahů a též se učí vhodnému způsobu komunikace s rodiči a prarodiči, který pak uplatňuje v komunikaci s dalšími lidmi. Zároveň se učí porozumět sobě samotnému, svým potřebám a možnostem, jak vhodným způsobem prosazovat své názory v souladu se společenskými normami. Sociální práce s rodinami se pak zaměřuje z hlediska socializačně výchovné funkce na

⁹ SMUTKOVÁ, Lucie. Sociální práce s rodinou. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. s 23

poruchy interakcí, nedostatečné socializace jednotlivců, významem sociálních norem pro socializaci, poruchami adaptace, poruchami chování apod.“¹⁰

Emocionální a psychohygienická funkce je nejdůležitější funkce z hlediska její zastupitelnosti jinými institucemi. Děti potřebují pro svůj zdravý vývoj emočně stabilní a láskyplné prostředí. Kladné vztahy jsou základním předpokladem pro zdravý psychický vývoj dítěte. Je podstatné, aby byly u dětí naplněny potřeby lásky, sounáležitosti, sebeúcty, naplnění atd. Pak z něho může vyrůst samostatná a sebejistá osobnost. Nedostatečné naplnění této funkce se projevuje citovou deprivací, poruchami chování a v závažných případech až delikventním chováním jedince. „Stabilní rodinné prostředí je však významné i pro dospělé členy rodiny.“¹¹

Ochranná funkce rodiny spočívá v ochraně zejména dětí z pohledu všech výše uvedených funkcí rodiny. Její role spočívá zejména v oblasti primární prevence před patologickými závislostmi, delikvencí, kriminalitou a sociálními deviacemi. Přiklání se rovněž k ochraně členů případně, že se ocitne v sociální nouzi (nezaměstnanost, zadlužení, nemoc, stáří apod.).

1.2.2 Rozdělení rodin dle funkčnosti

Selhání některého člena nebo členů, vede k nedostatečnému plnění nebo neplnění některých nebo všech základních funkcí rodiny. Dunovský navrhl hodnocení funkčnosti rodiny a jejich poruch ve čtyřech pásmech funkčnosti.

1.2.2.1 Rodina stabilizovaně funkční

Rodina stabilizovaně funkční spolehlivě zajišťuje svým dětem kvalitní socializační podmínky a zajišťuje tedy veškeré výše uvedené funkce rodiny. Tento typ rodiny nepotřebuje odbornou podporu a není ji tedy nutné sledovat.

¹⁰ SMUTKOVÁ, Lucie. Sociální práce s rodinou. Vyd. 1.Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. s 27

¹¹ SMUTKOVÁ, Lucie. Sociální práce s rodinou. Vyd. 1.Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. s 28

1.2.2.2 Funkční rodina s přechodnými, více či méně závažnými problémy

Rodina funkční s přechodnými problémy je dalo by se říci nejběžnější. Problém těchto rodin mohou způsobit vlastnosti jejích členů, vnější okolnosti, či náporů nenadálých situací, které přináší běžný život. V těchto situacích dochází k ohrožení některých rodinných funkcí. Jedná se však pouze o krátkodobé riziko, jež si členové rodiny plně uvědomují a s vypětím všech sil problém zdárně vyřeší. Problémy se mohou týkat přechodně špatných bytových podmínek, nedostatku financí, konfliktů s prarodiči, potíží s chováním dětí, dočasných krizí v partnerském soužití atd. Problémy, které zde uvádíme, však nejsou pro jednotlivé členy traumatizující. Mohou naopak svým zdárným vyřešením aktéry učit řešení otázek plynoucích z běžného života i v budoucnu. Těchto rodin je v populaci valná většina.

1.2.2.3 Rodina problémová

V rodině problémové problémy zasáhly již i do některých, nebo všech funkcí rodiny, ale zdravý vývoj dítěte není narušen. V této fázi bývá prospěšné nabídnout odbornou pomoc. Rodinu je též vhodné sledovat orgánem sociálně právní ochrany dětí. Problémy rodiny je možné kompenzovat za případné jednorázové, či krátkodobé podpory. V rámci populace se vyskytuje okolo 12% těchto rodin.

1.2.2.4 Dysfunkční rodina

Rodina dysfunkční je charakteristická narušením všech, nebo některých funkcí rodiny. Ty však komplexně ohrožují celou rodinu a především vývoj a prospěch dítěte. Řešení této situace již není samostatně zvládnutelné. Je tedy nutné učinit soubor opatření z vnějšího prostředí – tzv. sanaci rodiny. Více se sanaci rodiny budu věnovat v kapitole 3.1. Zásadní roli zde hraje pracovník, který musí být schopen odhadnout hranici, kdy je ještě rodina pro sanaci vhodná a kdy je již v zájmu ochrany dítěte vhodnějším řešením krátkodobé, či dlouhodobé odebrání dítěte z rodiny.

1.2.2.5 Afunkční rodina

Afunkční rodina již není vhodným místem pro výchovu dětí. Setrvání dítěte v rodině mu může způsobit vážné problémy, či ho ohrozit na životě. Sanace rodiny se v těchto rodinách nedoporučuje. Jediným řešením je odebrání dítěte do dětského domova, či jiné náhradní rodinné péče. V populaci se vyskytuje přibližně 1/2 procent těchto rodin.¹²

1.2.3 Rozdělení poruch funkcí rodiny

V návaznosti na základní funkce rodiny se Dunovský věnoval charakterizaci poruch jednotlivých funkcí rodiny.

Obecně lze říci, že „Poruchou rodiny rozumíme takovou situaci, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly, dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejích členů do společnosti. V obecném pojetí můžeme poruchu rodiny také vyjádřit jako selhání některého člena nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí.“¹³

1.2.3.1 Porucha biologicko-reprodukční funkce

K poruše biologicko-reprodukční funkce rodiny se dá hovořit tehdy, pokud se v rodině narodí dítě nějak postižené, nebo se případně vůbec nedaří dítě mít. Autor zde zařazuje také rodiny, které rodí děti do velmi nepříznivých životních podmínek, případně rodičům, kteří ze zdravotních důvodů nemohou plnohodnotně roli rodiče zastat. S funkcí biologicko-reprodukční přímo souvisí funkce ekonomicko-zabezpečovací. Ta se přímou úměrou zhoršuje ve vztahu k počtu dětí a jejich společenským nárokům.

1.2.3.2 Porucha ekonomicko-zabezpečovací funkce

Jako hlavní důvod selhání ekonomicko-zabezpečovací funkce se dá považovat neochota, či nevěle pracovat a tím zajistit obživu rodině. Zde byla však prokázána souvislost s patolo-

¹² HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 152

¹³ DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s.101, ISBN 8071692549

gickými rysy osobnosti, např. s výškou intelektu, psychickou poruchou, zahálčivým životem atd. Není to však vždy podmínkou. Příčinou může být také nemoc, invalidita či stáří. Samozřejmě se tato závislost na sociálním systému promítá do chodu celé rodiny. Strádá nedostatkem v základních životních potřebách, je závislá na sociálních dávkách. S funkcí ekonomicko-zabezpečovací se váže funkce emocionální. Nízký životní standard může nabolovat stabilitu a soudržnost rodiny. Funkce biologicko-reprodukční v souvislosti s hmotným zabezpečením může zapříčinit dokonce problémy s deprivací dětí.

1.2.3.3 Porucha emocionální funkce

Poruchy emocionální funkce se projevují u většiny poruch funkcí rodiny. K jejich důkladné diagnostice se doporučuje vyhledat podporu psychologa, případně psychiatra. Emocionální poruchy se v rodinách projevují zejména na celkové atmosféře. Dítě silně vnímá a prožívá neshody mezi rodiči, či partnery. Může v nejzávažnějších případech vést až k týrání či zneužívání dítěte.

1.2.3.4 Porucha socializačně-výchovné funkce

Pokud se hovoří o dítěti, dá se považovat za nejdůležitější funkci socializačně výchovná. Dunovský dělí „poruchy socializačně-výchovné na poruchy na vůli rodiče nezávislé, subjektivní, na vůli závislé a smíšené – jinak řečeno na rodiče, kteří se o dítě nemohou, nedoveďou, případně nechtějí postarat.“¹⁴

V případě prvním, kdy se rodiče nemohou postarat, mohou být příčiny v přírodních katastrofách, v poruše celé společnosti (válečné konflikty, epidemie atd.), poruše fungování systému dané rodiny, případně v jednotlivých členech rodiny (těžká choroba, nebo smrt jednoho z rodičů). V případě, že se rodiče nemohou postarat, jejich zájem o dítě přetrvává.¹⁵

¹⁴ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Vyd. 1. Praha: Avicenum zdravotnické nakladatelství, 1986, s.16

¹⁵ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Vyd. 1. Praha: Avicenum zdravotnické nakladatelství, 1986, s.16

„Jestliže se rodiče nedovedou starat o dítě, důvody k tomu lze hledat především v rodinném systému a pak v jedincích samotných. V podstatě jde o situace, kdy rodiče nejsou s to zabezpečit dětem alespoň přiměřený vývoj a uspokojit jejich základní potřeby.“ Důvody tohoto selhání může být nízký věk, nevyzrálost, nízká schopnost se vyrovnat s náročnými situacemi a neschopnost respektovat základní společenské normy.¹⁶

Třetí možností jsou případy, kdy se rodiče o dítě starat nechtějí. Důvodem bývá „porucha v osobnosti rodiče samotného. V jejich maladaptaci, disharmonickém vývoji, či psychopatii.“ Jejich právní odpovědnost však zůstává neporušena. Rodiče selhávají v samé podstatě svého vztahu k dítěti, ale také současně k normám společnosti. Lhostejnost rodičů může dostoupit až do té míry, že může být vývoj dítěte vážně ohrožen a poškozován. V tomto případě není možné jeho setrvání v rodinném prostředí a dojde pak k umístění dítěte mimo rodinu.¹⁷

Ohroženou rodinu lze chápat jako rodinu s poruchou funkce. Proto si pokládám první dílčí výzkumnou otázku týkající se pohledu respondentů v podobě sociálních pracovníků, které jsou s ohroženými rodinami v každodenním kontaktu, a měly by být tedy kompetentní k jejímu posouzení ve všech oblastech.

DVO: Jak vidí pracovnice OSPOD a TSR ohroženou rodinu? A na základě čeho rodině doporučují spolupráci se sociálně aktivizační službou Terénní službou rodinám s dětmi.

¹⁶ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Vyd. 1. Praha: Avicenum zdravotnické nakladatelství, 1986, s.16

¹⁷ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Vyd. 1. Praha: Avicenum zdravotnické nakladatelství, 1986, s.20

2 ORGÁN SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ

Sociální práce s rodinou, realizovaná pracovníky SPOD, se věnuje řadě činností, jež se řídí zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, jeho novelou č. 401/2012 Sb. s prováděcí vyhláškou 473/2012. Orgány sociálně-právní ochrany sice nemusí v současnosti řešit např. osiřelost dětí v důsledku různých epidemií či pomáhat při válečných útrapách, ale řeší situace dětí, na které tehdejší instituce ani nepomyslely. Velmi ohrožené jsou například děti komerčně sexuálně zneužívané, týrané, zneužívané a zanedbávané, ale i děti šikanované. Sociálně-právní ochrana představuje v současnosti také řešení situací, ve kterých se děti nacházejí například v důsledku značné zaměstnanosti rodičů, nebo naopak rodičů nezaměstnaných, sociálně vyloučených, mnohdy bez možnosti bydlení. Předmětem pozornosti se stávají také děti rodičů, kteří řeší svůj partnerský a manželský problém rozchodem, přičemž se „přetahují“ o své děti a působí jim tak značné psychické trauma. V souvislosti se zvyšující migrací se objevil další velký problém, který je nutno řešit, a to děti – cizinci bez doprovodu.

Spektrum problémů, na které je nutné v sociálně právní ochraně reagovat, neustále narůstá. Proto, aby bylo možné reagovat na problémy rodin včas, v adekvátní míře a na dostatečné profesionální úrovni, je třeba prohlubovat a rozšiřovat vzájemnou spolupráci subjektů působících v oblasti sociálně-právní ochrany.

2.1.1 Dítě v systému sociálně-právní ochrany

V systému sociálně-právní ochrany je pojem dítě definován v souladu s Úmluvou o právech dítěte. „Dítětem se tedy rozumí osoba nezletilá, tedy každá lidská bytost mladší 18 let. Pokud však podle právního řádu ČR nebylo dosaženo zletilosti již dříve. Podle Občanského zákoníku se pak nabývá zletilosti dovršením osmnáctého roku věku. Před dosažením tohoto věku lze zletilosti nabýt jen uzavřením manželství, nejdříve však od 16 let.“

„Sociálně-právní ochrana náleží bez ohledu na státní občanství všem dětem, které se nacházejí na území České republiky.“ Jsou však rozdíly v rozsahu, v jakém se sociálně právní ochrana poskytuje.

2.1.2 Okruh dětí, na které se zejména soustředí SPO

Jelikož nelze plně vyčerpat situace, jež děti mohou ohrozit, rozebírá je zákon o SPO taxativně:¹⁸

- a) jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo rodičovská práva nevykonávají či zneužívají;
- b) děti, které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osobě než rodiči a tato neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;
- c) děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, děti mladší 15 let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak narušují občanské soužití;
- d) opakovaně se dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;
- e) děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;
- f) děti, které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
- g) děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;

pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.

¹⁸ Zákon 359/1999 Sb. §6

2.1.3 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Další otázkou, na kterou je třeba odpovědět, je, kdo sociálně-právní ochranu dětem poskytuje či jinak zajišťuje její výkon. K tomu je třeba říci, že ve smyslu hlavních principů jsou obecnými orgány určenými k ochraně dětí soudy a k poskytování sociálně právní ochrany pak specializované orgány. Ty určuje zákon o SPO v § 4 odst. 1 a 2 současně dále vymezuje i jejich působnost. Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou:¹⁹

- a) obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- b) krajské úřady,
- c) Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- d) Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí,
- e) komise pro sociálně-právní ochranu dětí,
- f) další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně právní ochrany pověřeny,
- g) Úřad práce České republiky.

Já se ve své práci budu zajímat o součinnost pověřené právnické osoby na straně jedné a obce s rozšířenou působností na straně druhé.

2.1.4 Pracovní náplň a povinnosti OSPOD

V okruhu spolupráce OSPOD s TSR se setkávají jejich kompetence v oblastech preventivní a poradenské činnosti, výchovných opatření a opatření na ochranu dětí.

Mezi hlavní úkoly OSPOD je vyhledávat děti, které spadají do kritérií uvedených v kapitole 2.1.2, působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, projednávat s rodiči odstranění případných zjištěných nedostatků ve výchově dětí a sledovat, zda je dítěti zamezen vstup do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující. Dále poskytuje rodičům poradenství.

¹⁹ Zákon 359/1999 Sb. §4

Práce s ohroženou rodinou z hlediska sociálně-právní ochrany dětí zahrnuje postupy směřující k obnovení narušených funkcí rodiny tak, aby zájem a blaho dítěte byly zachovány v co největší míře. Úkolem pracovníků sociálně-právní ochrany dětí je tak především neustále monitorovat a vyhodnocovat situaci v rodině z hlediska míry ohrožení dítěte v souvislosti s vývojem nepříznivé situace. Klasifikace rizik v rodině zahrnuje definování:

- a) rizik a rizikových činitelů,
- b) možných zdrojů těchto rizik,
- c) podpůrných činitelů uvnitř a vně rodiny.

V rámci vyhodnocování situace v rodině pracovníci sociálně-právní ochrany úzce spolupracují s dalšími odborníky z oblasti psychologie, medicíny, pedagogiky, práva, sociální politiky a dalších. Za účinnou formu takové spolupráce lze považovat například případové konference.

Dalším krokem v práci s ohroženou rodinou je stanovení sanačního plánu rodiny na základě poznatků získaných výše uvedenou klasifikací. Sanační plán by měl zahrnovat postupy vedoucí k obnově narušených funkcí rodiny při maximálním využití jejích vlastních zdrojů. Přitom nadále probíhá monitorování situace v rodině z hlediska zájmu a blaha dítěte. Výchozím kritériem je míra zájmu rodičů o zachování rodiny příznivé pro dítě, a názor dítěte s ohledem na jeho věkovou a rozumovou vyspělost. Výše uvedené činnosti jsou definovány mimo jiné v rámci sociálně-aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Velmi náročným momentem v práci s rodinou jsou případy, kdy dochází k přemístění dítěte mimo vlastní rodinu. Práce s rodinou ani tehdy samozřejmě nekončí, ale naopak se nadále soustředí na obnovení funkcí rodiny směřující k vytvoření podmínek pro urychlený návrat dítěte do rodiny. V těchto případech, pokud má rodina o návrat dítěte zájem, lze rovněž nabídnout pro úpravu prostředí v rodině podporu Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.

3 SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU

Abych mohla pracovat s pojmem sociální práce s rodinou, popíši pojem sociální práce. Sociální práci se rozumí dle Matouška²⁰ „vědecky uznávaná disciplína, která prostřednictvím metod sociální práce zajišťuje na profesionální úrovni péči o potřebné.“ V reálné situaci by měla být aplikována buďto formou služby, nebo aktivity, která by měla podpořit uživatele tak, aby dokázal využít svých možností a vlastně si dokázal pomoci sám. Velmi důležitou součástí této práce je podpora fungování klienta, potažmo v mém případě rodiny v sociální situaci, kterou není schopna adekvátně řešit sama.

Sociální práce obecně by měla směřovat k určitému cíli. Podpořit klienta v řešení nepříznivé situace, zmobilizovat jeho schopnosti a vést ho ke zlepšení. Sociální pracovník by měl být dále kompetentní v diagnostice jednotlivých cílových skupin a měl by umět doporučit a zprostředkovat kontakt na další podpůrné subjekty.²¹

„Sociální práce s rodinou je prvotní odpovědností sociálních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí, ale nejen jich. Zabývají se jí taktéž sociální pracovníci některých služeb sociální prevence. Můžeme se na ni dívat v rovině chápání rodiny jako sociálního prostředí klienta - jednotlivce, či z pohledu chápání celé rodiny jako klienta. V prvním případě je práce zacílena na odstranění, či zmírnění sociálních problémů jednotlivce prostřednictvím rodinného systému, který představuje jeden z možných zdrojů vzniku i řešení problému klienta. Práci s rodinou pak můžeme vnímat jako sociální práci s jednotlivcem. V rovině chápání rodiny jako klienta se pak práce zaměřuje na změnu fungování rodinného systému, respektive na adaptaci celé rodiny na nové podmínky“²²

²⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-473-7.

²¹ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-3379-1.

²² BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, Alžbeta. *Rodina ako klient sociálnych služieb – skúsenosti so sietovaním pomoci*. In: Smutek, M.;

3.1 Sanace rodiny

Mezi v posledních letech uznávaný směr sociální práce s rodinou se dá zahrnout tzv. sanace rodiny. „Jedná se o podporu rodiny širokým spektrem pracovníků, počínaje proškoleným dobrovolníkem až po specializovaného profesionála. Jedná se o soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen. Základním principem sanace rodiny je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině.

Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování rodiny jako celku.²³ Pokud máme hovořit o sanaci rodiny jako typu sociální práce, měly by být naplněny základní principy. Bechyňová doporučuje pracovat v multidisciplinárním týmu, jehož case managerem je pracovník OSPOD, dále by neměl chybět pracovník realizující sanaci rodiny - ideálně sociální pracovník sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, či rodinný asistent a další odborníci pracující s rodinou. Pro úspěšnou sanaci je nutné si v týmu stanovit role a pravidla. Účastníci s nimi musí být srozuměni a hlavně se jimi musí v praxi řídit. Z tohoto principu vyplývá cíl mé diplomové práce a to je „pohled sociálních pracovníků OSPOD a TSR na své kompetence navzájem.“ Z tohoto týmu však nelze opomenout hlavního aktéra a tím je ohrožená rodina. I ta musí být s těmito pravidly seznámena. Rodiče by měli vědět, že jsou součástí týmu v sanaci rodiny, podílí se na sestavení plánu řešení své situace a rovněž s ním souhlasí.

3.2 Ohrožená rodina v kontextu sociální práce

Pro účinnou sociální práci s rodinou je nutné, aby v rámci sanace rodiny plnila určité znaky. Prvním z nich je předpoklad, že bude pro sanaci sestaven multidisciplinární tým, který bude mít jasného koordinátora, nebo též case managera. V praxi jím bývá pracovník OSPOD. Dále tým obsahuje pracovníka pro sanaci rodiny. V našem případě sociální

²³ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 18 s. ISBN 978-80-7367-392-5.

pracovníci TSR, dále je-li dítě svěřeno do Ústavní výchovy je členem také pracovník daného zařízení. Může jím být pracovník zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a další spolupracující odborníci. Zpravidla to bývá psycholog, pedagog, či další odborník, který s rodinou spolupracuje. Role a úkoly jednotlivých odborníků by měly být jasně stanoveny. Měly by si také stanovit jasná pravidla své vzájemné spolupráce. S těmito pravidly by měla být srozuměna inkriminovaná rodina jako klient sanace rodiny. Rodiče by měli být seznámeni s programem sanace rodiny a měli by být jeho aktivní součástí. Podílet se na vytváření a naplnění sanačního plánu – individuálního plánu rodiny. V ideálním případě by mělo dojít k propojení individuálního plánu ochrany dítěte a plánu sestaveného pracovníka sanace rodiny – TSR.

Aby bylo možné s rodinou pracovat na obnovení jejích funkcí, měly by být naplněny určité předpoklady, protože ne každá rodina je pro sanaci vhodná. Bechyňová ji v návaznosti na funkce rodiny identifikovala s praktickými předpoklady spojenými s poruchami jednotlivých funkcí rodiny.

Rodinu lze dle Bechyňové sanovat za těchto předpokladů:

Pokud byli nastávající rodiče v dětství zanedbáváni nebo ohroženi. Jsou tak nositelem rizika, že nebudou umět o dítě pečovat, nebudou pro něj mít připraveny adekvátní podmínky a nebudou mít ve svém okolí potřebnou oporu svých blízkých. Rodinu lze dále sanovat i v případě, že jsou děti svěřeny buďto předběžným opatřením, či dobrovolně ze strany rodiny do Ústavní výchovy. Pouze však za předpokladu, že během tří měsíců spolupráce dojde ke zlepšení situace. Během této doby lze mimo zkvalitnění prostředí v rodině pracovat také na vytvoření podmínek pro kvalitní, bezpečný a smysluplný kontakt dítěte s rodinou. Tato práce může pak postupně vést až k navrácení dítěte do biologické rodiny. Dalším faktorem pro sanaci rodiny je také udržení kvalitativních změn v rodině po návratu dítěte z Ústavní výchovy.²⁴

²⁴ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 18 s. ISBN 978-80-7367-392-5.

Z této podkapitoly mě vyvstala druhá výzkumná otázka:

DVO2: Jak vidí OSPOD a TSR své možnosti a v čem využívá spolupráci v práci s ohroženou rodinou?

3.3 Soubory činností sociálního pracovníka a jeho kompetence

3.3.1 Kompetence sociálního pracovníka

Termín kompetence pochází z latinského slova *competens*, to znamená vhodný, příhodný, náležitý. Havrdová chápe kompetentního sociálního pracovníka jako člověka, který je vybaven pravomocí vykonávat sociální práci, jednak jako absolvent odborného vzdělávání, jako člen sociální organizace a také člověk schopný jednat v souladu s uznávanou sociální rolí. Tedy „kompetencí chápeme projev dobře zvládané a uznávané profesionální role sociálního pracovníka, její součástí jsou odborné znalosti, schopnost reflektovat adekvátně kontext a citlivě aplikovat hodnoty profese.“²⁵

Úspěšnost spolupráce s rodinami se odvíjí od schopností jednotlivých sociálních pracovníků jednat kompetentně. V ideálním případě by měl mít dle Zastrowa, 1995 in Matoušek sociální pracovník akademické vzdělání na úrovni magistra sociální práce tyto kompetence:²⁶

1. „Uplatňovat dovednosti kritického myšlení v pracovním kontextu, včetně dovednosti uplatňovat teorie v praxi.
2. Pracovat v souladu s etickými principy sociální práce a s ohledem na pozitivní význam odlišnosti.
3. Být schopen profesionálně využívat vlastní schopnosti.

²⁵ HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce* Vyd. 1. Praha: Osmium, 1999, ISBN 80-902081-8-5, s.41-42

²⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8, s.15

4. Rozumět rozličným formám a způsobům utlačování, znát strategie, jimiž se dá dosahovat sociální a ekonomické spravedlnosti.
5. Rozumět historii sociální práce, zná její současnou podobu a významná témata.
6. Uplatňovat své znalosti při práci s cílovými skupinami na všech úrovních.
7. Uplatňovat své znalosti při práci se specifickými problémy.
8. Kriticky analyzovat a uplatňovat znalosti biopsychosociálních činitelů, které ovlivňují vývoj jedince. Porozumět interakci mezi jednotlivcem a sociálními systémy různých úrovní.
9. Analyzovat vliv sociální politiky na život klientů, sociálních pracovníků i organizací poskytujících sociální služby. Prokázat schopnost ovlivňovat zásady sociální politiky.
10. Hodnotit výsledky relevantního výzkumu a uplatňovat je v praxi. Umět navrhnout výzkumnou studii, analyzovat její výsledky a umět je sdělit jiným.
11. Umět zhodnotit empiricky vlastní činnost a činnost jiných relevantních subjektů.
12. Dokázat komunikovat s různými typy klientů, kolegů a veřejností.
13. Umět poskytovat supervizi a konzultace v oblasti vlastní specializace.
14. Umět pracovat ve struktuře organizace a v systému poskytování sociálních služeb a dokázat prosazovat nutné organizační změny.

Dle Metodické příručky pro výkon terénní sociální práce²⁷ se pod pojmem kompetence označuje rozsah působnosti, souhrn oprávnění a povinností, které jsou terénnímu sociálnímu pracovníkovi svěřeny k výkonu jeho povolání. Tyto kompetence se odrážejí v náplních práce terénního pracovníka.

²⁷ NEDĚLNÍKOVÁ, Dana. a kol.: *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*, vydala Ostravská univerzita v Ostravě 2008, s.15-19

3.3.2 Soubory činností sociálního pracovníka

Přímá práce s uživatelem

- aktivně vyhledává a kontaktuje potenciální uživatele, podle cílové skupiny a typu sociální služby,
- poskytuje sociální služby podle druhu organizace, kterou zastupuje.

Nepřímé aktivity ve prospěch uživatelů

- mapuje situaci v prostředí, kde pracuje,
- koordinuje zdroje a iniciuje změny, účastní se procesů tvorby sociální politiky
- provádí opatření ve prospěch prevence.

Aktivity nutné pro realizaci a rozvoj sociální služby

- spolupracuje na tvorbě projektů,
- podílí se na propagaci a medializaci aktivit organizace.

Metodické vedení či konzultace své práce s dalšími pracovníky podle organizační struktury organizace

- v závislosti na organizační struktuře organizace metodicky vede, vzdělává, napomáhá při naplňování standardů kvality sociálních služeb.

Aktivity ve prospěch vlastního profesního rozvoje

- průběžně se vzdělává, pracuje na své odborné způsobilosti, účastní se supervizí a dalších rozvojových aktivit.

4 RÉNNÍ SLUŽBA RODINÁM S DĚTMI

4.1 Terénní služba rodinám s dětmi v kontextu Charity

Zřizovatelem Terénní služby rodinám s dětmi (dále jen TSR) je Charita sv. Anežky Otrokovic. Jako součást Arcidiecézní Charity Olomouc je organizačně začleněna pod Charitu České republiky. Od roku 1995 je Charita České republiky členem celosvětové organizace Caritas Internationalis a Caritas Europe.

Charita je nestátní nezisková organizace, která působí v oblasti zdravotní, sociální a humanitární. Poskytuje pomoc potřebným lidem bez rozdílu rasy, vyznání a národní, či sociální příslušnosti.

Charita sv. Anežky je církevní právnickou osobou podle Kodexu kanonického práva, která je registrována v Rejstříku evidovaných právnických osob MK ČR ze dne 30.10.1996. Jak už vychází z významu slova charita latinsky caritas – milosrdná láska, je jejím posláním pomáhat svým trpícím bližním. První zmínky o Charitě v Otrokovicích je datována již v roce 1945 v době působení faráře P. Josefa Kunického. Během 2. světové války však došlo k jejímu nucenému omezení a v r. 1948 byla její činnost komunistickým pučem ukončena. Její činnost se začala částečně obnovovat již před rokem 1989. Novým začátkem pro rozvoj charit v České republice se stal rok 1991, kdy mohly znovu oficiálně vzniknout diecézní a arcidiecézní charity s vlastními stanovami a právní subjektivitou. Vznik Charity sv. Anežky Otrokovic se datuje od 3.7.1991.

V roce 2006 rozšiřuje Charita sv. Anežky řadu svých služeb o další projekt s názvem Terénní služba rodinám s dětmi, který funguje až do současnosti. Tato sociální služba průběžně pracuje na zkvalitnění své činnosti, tvorbě metodiky dle platné legislativy, spolupráci s dalšími institucemi a zapojení do komunitního plánování města Otrokovic a Zlínského kraje. V současnosti Charita sv. Anežky Otrokovic poskytuje 9 sociálních služeb dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, které se zaměřují na prevenci sociálního vyloučení a řešení sociálních problémů našich klientů – kterými jsou např.

osoby bez přístřeší, senioři a zdravotně postižení, matky s dětmi v tísní, osoby ve finanční tísní či ohrožené rodiny s dětmi.²⁸

4.2 Charakteristika služby

Terénní služba rodinám s dětmi je sociálně aktivizační službou (SAS) pro rodiny s dětmi. Definuje ji zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách jako „terénní, popřípadě ambulantní službu poskytovanou rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokážou sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje“. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Služba poskytuje také základní sociální poradenství.

4.2.1 Související legislativa

Služba se řídí zákonem č.108/2006 Sb., o sociálních službách a dále zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Pracovnice Terénní služby rodinám s dětmi (dále jen TSR) jsou od 26.8.2003 osobou pověřenou k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Zaměstnanci TSR v rámci služby, vykonávající činnost v rámci pověření. Musí splňovat podmínky dle §49 odst.2 b,c zákona 359/1999 Sb.

4.2.2 Forma služby

Terénní služba rodinám s dětmi je poskytována terénní formou, tzn. přímá služba je poskytována uživateli v jeho přirozeném sociálním prostředí, v domácnosti uživatele, případně v terénu (při doprovodu na úřad, školského zařízení apod.).

²⁸ ...Kde je vůle tam je i cesta, Sborník o počátcích a historii Charity sv. Anežky Otrokovice

4.2.3 Poslání služby

Posláním služby TSR je obnovení fungování rodiny, umožnění zdravého vývoje dítěte v přirozeném prostředí, prevence odebrání dítěte z rodinného prostředí či vytvoření podmínek pro navrácení dítěte z ústavní péče do přirozeného prostředí. Dále prevence sociálního vyloučení rodiny.

4.2.4 Cílová skupina

Cílová skupina je definována jako rodina či osamělý rodič s dětmi do 18 let z Otrokovic a okolních obcí v rámci Obce s rozšířenou působností, kde je porušena některá z funkcí rodiny, případně, kde by mohlo dojít k jejímu porušení, a z tohoto důvodu by tato situace mohla být ohrožující pro dítě, které v rodině vyrůstá.

TSR zaměřuje spolupráci především na problémovou a dysfunkční rodinu. TSR spolupracuje i s rodinou afunkční, pokud je předpoklad, že má zájem o dítě a chce svou situaci řešit. Služby TSR může využít i rodina bezproblémová, kde se zatím neprokázala žádná z poruch rodiny, ale mohlo by vlivem nepříznivých okolností k ní dojít.

4.3 Spektrum nabízených služeb TSR

Využití nabízených služeb je plně v rukou uživatele služby. Jde tedy o individuální práci s uživatelem na změně stávající situace dle jeho požadavků. Spektrum je však omezeno zákonem o sociálních službách. TSR v rámci služby poskytuje následující činnosti v dále uváděných oblastech:

4.3.1 Základní sociální poradenství

Základní sociální poradenství je dle zákona o sociálních službách povinnou součástí veškerých sociálních služeb bez výjimky. Je využívána k předání potřebných informací přispívajících k řešení nepříznivé situace. V případě sociálně aktivizační služby se často jedná o poradenství v oblasti sociálních dávek, nezaměstnanosti, výchovy dětí, vývojových potřeb, zajištění bydlení atd.

4.3.2 Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti

Tato oblast podpory je velmi široká. Dala by se rozdělit na pracovní výchovnou činnost s dětmi a pracovní výchovnou a vzdělávací činnost s dospělými.

4.3.2.1 Pracovní výchovná činnost s dětmi

Pracovní výchovné činnosti s dětmi zahrnují realizaci nácvikových a rozvojových činností s dětmi, za aktivní účasti rodičů, zaměřených na rozvoj schopností a dovedností dítěte. Pracovnice postupně formou nácviků činností a situací vede rodinu k samostatnému vykonávání těchto činností s dětmi. Dále činnost zahrnuje vedení rodičů k zapojování dětí do pracovních činností v domácnosti a motivaci k pravidelnému provádění nácvikových a rozvojových činností s dětmi.

4.3.2.2 Pracovní výchovná činnost s dospělými

Při pracovní výchovné činnosti s dospělými pracovnice podporují nácvik rodičovského chování včetně vedení hospodaření, výchovy a péče o dítě, komunikace s dítětem a udržování domácnosti. Posilují rodiče v sociálních kompetencích při jednání na nejrůznějších institucích (školách, úřadech, u lékaře apod.) Dále jsou podporováni v péči o vlastní osobu, zejména v prevenci nežádoucího chování dospělých (gambling, alkoholová a drogová závislost, rodičovská odpovědnost).

4.3.2.3 Nácvik a upevňování motorických, psychický a sociálních schopností a dovedností dítěte

Pracovník realizuje za aktivní účasti rodičů činnosti zaměřené na rozvoj jemné a hrubé motoriky, řečových schopností a myšlení. Cílem je naučit rodiče vykonávat tyto činnosti s dětmi samostatně. Dále vedeme rodiče k prevenci nežádoucího chování a jednání u dětí. Motivujeme rodiče, aby vedli děti k dodržování společenských pravidel, samostatnosti, zvládnutí stresových situací a přijetí odpovědnosti za své jednání.

4.3.2.4 Zajištění podmínek a poskytnutí podpory pro přiměřené vzdělávání dětí

Služba provádí nácvik poskytování pomoci a podpory ze strany rodičů dětem při školní přípravě, motivace rodičů k zajištění pravidelné školní docházky dětí a dohledu nad jejím dodržováním, poskytování poradenství v oblasti vzdělávání dětí a komunikaci se školou.

4.3.2.5 Zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity

Pracovnice uživatele informuje o významu volnočasových aktivit s dítětem, poskytuje poradenství v této oblasti, současně motivuje a zprostředkovává kontakt na organizace, které tyto aktivity poskytují.

4.3.3 Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím

Terénní služba rodinám může provádět doprovody do různých institucí např. do školských zařízení, volnočasových aktivit, k lékaři apod. s cílem osvojení si návyků nutných k samostatnému zvládnutí této sociální kompetence. V praxi se jedná například o pomoc rodiči si rozvrhnout činnosti během dne tak, aby zvládl připravit dítě do školy, kroužku. Při této činnosti asistuje a připravuje rodinu na samostatné zvládnutí problematické oblasti.

4.3.4 Sociálně terapeutická činnost

„Sociálně terapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob“²⁹

TSR je kompetentní poskytnout ve stavu krize krizovou intervenci tak, aby vedla k přehodnocení situace a náhledu a aktivizovala přirozené zdroje podpory. V případě dlouhodobé krize zprostředkuje v případě zájmu kontakt na odbornou pomoc psychologa či psychiatra. Při hledání východiska z nepříznivé sociální situace využívá pracovnice TSR principů motivačního a poradenského rozhovoru, pravidelně pomáhá vytvářet individuální plán. Vede klienta k nalezení možnosti, jak situaci řešit tak, aby si uvědomil důsledky jednotlivých navrhovaných řešení a mohl tak měnit své jednání a životní postoje. Pracovnice následně reflektuje klientovo jednání. Rovněž se TSR účastní případových konferencí, které se klientských rodin týkají.

²⁹ Zákon 108/2006 Sb, o sociálních službách, § 65

4.3.5 Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů při obstarávání běžných záležitostí

4.3.5.1 Pomoc při vyřizování běžných záležitostí

Pracovnice při spolupráci zjišťuje, v jaké oblasti potřebuje uživatel podpořit a do jaké míry je schopen svá práva a běžné záležitosti obstarat samostatně. V případě potřeby je možno nabídnout podporu při vyjednávání např. při vyjednávání dohody o splátkovém kalendáři, vyřizování sociálních dávek, absolvování preventivní prohlídky s dítětem u lékaře. Většinou jde o oblasti pro rodinu důležité, zejména o zajištění bydlení a finančních prostředků. V této souvislosti podporujeme uživatele při sepisování důležitých dokumentů, neděláme to však za něj.

4.3.5.2 pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.

Pokud již došlo k odebrání dítěte z rodiny do Ústavní výchovy, podporuje služba kontakt mezi jednotlivými členy, pokud je to v jeho zájmu. Podporuje rodinu při vytváření podmínek pro návštěvu dítěte, případně pro jeho návrat do rodiny.

Pracovnice nabízí také doprovody na jednání. V případě zájmu o doprovod se pracovnice s klientem předem dohodne na dalších krocích, případně jakou podporu od pracovnice bude potřebovat a za jakých podmínek má pracovnice do jednání vstupovat. Pracovnice současně podporuje uživatele v komunikačních schopnostech a k samostatnému kontaktu s různými institucemi.³⁰

³⁰ Metodika pro poskytovatele sociálních služeb v rámci projektu Prevencí proti sociálnímu vyloučení ve Zlínském kraji.

4.4 Personální zajištění služby TSR

4.4.1 Popis personálního zajištění služby

Pracovní tým je složen z vedoucí pracovnice (podřízená řediteli Charity sv. Anežky Otrokovice) na 0,5 úvazku a na 0,5 úvazku jako sociální pracovnice a dalších 4 sociálních pracovnic (podřízené vedoucí TSR) celkem na 3,5 úvazku.

Dalšími pracovníky jsou ředitel, ekonom a mzdová účetní, každý na 0,05 úvazku, včetně pokladní na 0,04 úvazku. Externě s týmem spolupracuje supervizor.

Pracovní tým splňuje požadavky na odbornost dle zákona č. 108/2006 Sb., a č. 359/1999 Sb.

4.4.2 Kvalifikační a personální zajištění služby

4.4.2.1 Předpoklady pro pozici vedoucí pracovnice TSR:

Pracovnice naplňují kvalifikační předpoklady dle § 110, odst. 4 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a §49 a) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Pracovnice by měly disponovat následujícími schopnostmi a osobnostními předpoklady: schopnost jednat s lidmi, řízení pracovního týmu, odborná znalost sociální problematiky, komunikativnost, schopnost empatie, schopnost individuální i týmové práce, duševní a osobnostní vyzrálost, schopnost účelně pomoci klientovi, schopnost vhodné motivace, psychická odolnost, pozitivní vztah k dětem, občanská a morální bezúhonnost, ochota dále se vzdělávat, kreativita, flexibilita.

4.4.2.2 Předpoklady pro pracovní pozici sociální pracovnice TSR:

Předpoklady pro vykonávání práce sociálního pracovníka se liší od vedoucí pouze o schopnost řízení pracovního týmu. Požadavky na odbornost se v podstatě shodují.

4.5 Kapacita služby

Kapacita služby se odvíjí od náročnosti spolupráce s jednotlivými rodinami. Průměrně se uvádí v počtu 2 intervencí v rodině za 1 pracovní den. Počet rodin na pracovnice

kvantifikován není, odvíjí se od náročnosti spolupráce s jednotlivými případy. Průměrně však můžeme říci, že je to asi 8-9 ohrožených rodin na jednu pracovnici.

4.6 Metody sociální práce užívané službou TSR

Stěžejním přístupem sociální práce užívanou TSR je Sanace rodiny, kterou definuji v kapitole 3.1.

Metody užívané službou TSR jsou především rozhovor. Rozhovor je základním nástrojem každého sociálního pracovníka. První z rozhovorů je řízený rozhovor. Je tvořen několika fázemi: příprava, otevření, dojednávání, průběh, ukončení, příprava. Informační rozhovor slouží k poskytnutí informací uživateli. Využíváme ho především v základním poradenství.

Mapovací rozhovor využíváme k diagnostice rodiny a následně pro zjištění potřeb uživatele před vypracování individuálního plánu. Je využíván dále také k ujasnění si očekávání od služby, pochopení uživatele a jeho chování v situacích, které mu přináší problémy, dále také k exploraci problematických témat. Pracovník rozhovor řídí, uživatel ho má možnost ovlivnit volbu tématu.

Dalším typem rozhovoru je rozhovor motivační. Miller a Rollnick ho označují jako metodu speciální, která je zvláště vhodná u lidí, jejichž vztah k případné změně lze popsat jako ambivalentní. Motivační rozhovor umožňuje poznat klientův existující nebo blížící se problém a pracovat s ním.³¹

Dále je velmi důležitou metodou individuální plánování potažmo úkolově orientovaný přístup ke klientovi, který pracovnice využívají také.

³¹ MILLER, William Ross a Stephen ROLLNICK. *Motivační rozhovory: příprava lidí ke změně závislého chování*. 1. vyd. v českém jazyce. Tišnov: Sdružení SCAN, 2003, 311 s. ISBN 80-86620-09-3.

4.7 Průběh spolupráce

4.7.1 Jednání se zájemcem o službu

Ve vstupním pohovoru s rodinou jde o vyjasnění zakázky ze strany zájemce a vyjasnění možností TSR, podmínek a formě poskytování služby. Rodina je informována o organizačních záležitostech poskytování služby. Jako podklad k tomuto, je vypracován dokument „Seznam informací, které TSR předává zájemci o poskytování sociální služby. Dále je také zájemci předán „Manuál pro uživatele“, kde jsou informace o službě rozšířeny.

4.7.1.1 *Zájemci je spolupráce se službou doporučena OSPOD*

Na základě žádosti o spolupráci ze strany OSPOD se setká pracovník TSR s rodinou na půdě OSPOD. Před tímto setkáním je rodina předem o našich službách informována pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí. Schůzky se účastní dospělí členové rodiny, pracovník sociálně právní ochrany dětí (OSPOD), a klíčová pracovnice rodiny. Ta je vybrána podle momentální kapacity (rodina v průběhu spolupráce může požádat o změnu klíčové pracovnice).

4.7.1.2 *Zájemce vyhledá službu TSR sám*

Během prvního kontaktu si pracovník TSR s rodinou sjedná schůzku, během níž informuje rodinu o možnostech a podmínkách služby, dle dokumentu „Seznam informací, které TSR předává zájemci o poskytování sociální služby“. Také je zájemci předán „Manuál pro uživatele“, kde jsou informace o službě rozšířeny. Pracovník se také ptá na zakázku rodiny a zjišťuje, zda rodina patří do cílové skupiny. Pracovník se snaží co nejvíce přizpůsobit dorozumivacím možnostem zájemce a musí dělat vše, co je v jeho silách pro to, aby byly veškeré informace pro zájemce srozumitelné.

4.7.2 Dohoda o poskytování služby TSR

Rodina se seznamuje se sociálním pracovníkem TSR, který bude s rodinou spolupracovat. Klíčový pracovník uživatelské rodiny je vybrán vedoucí TSR podle personálních možností s ohledem na přání rodiny, pokud je to možné. Druhého setkání s rodinou, tentokrát už v jejím domácím prostředí, se mohou účastnit i ostatní členové rodiny (pokud s tím uživatel a jeho rodinní příslušníci souhlasí), a sociální pracovník, který bude s rodinou

spolupracovat. Cílem tohoto setkání je ještě zodpovězení otázek ohledně poskytování služby ze strany rodiny a vysvětlení obsahu a příp. vysvětlení a podepsání Smlouvy o poskytování sociálně aktivizační služby rodinám s dětmi. Smlouva se sepisuje až po seznámení zájemce se službou, a projevením zájmu rodiny se službou spolupracovat, tzn. služba TSR nechává zájemci o službu prostor k uvážení, zda chce se službou spolupráci zahájit. Smlouva je většinou uzavřena až při druhém setkání pracovníce TSR s rodinou (např. v případě, že uživatel je o zahájení spolupráce s TSR přesvědčen, lze smlouvu podepsat okamžitě). Pokud se jedná o zájemce, kterého doporučuje OSPOD, a první setkání pobíhá na OSPOD, smlouva je vždy sepisována až při druhém setkání zájemce o službu s pracovnící TSR a to z výše uvedeného důvodu, tzn. aby byl uživateli dán prostor k uvážení zahájení spolupráce. Smlouva má vždy písemný charakter a za službu TSR ji uzavírá klíčový pracovník, který bude s rodinou spolupracovat, a za rodinu jeden z dospělých členů rodiny (rodič, zákonný zástupce), se kterým bude klíčový pracovník v kontaktu, na kterého se bude v případě potřeby obracet (např. v případě zrušení setkání); ostatní členové rodiny, budou vyjmenováni jako další spolupracující osoby, pokud s tímto souhlasí. Smlouva vyhotovena ve dvou stejnopisech, jeden z nich si nechává uživatel a druhý je založen do složky uživatele, kterou vede klíčový pracovník uživatele, a kde jsou zakládány další materiály (např. individuální plán).

Smlouva se uzavírá na dobu neurčitou. Pokud jde o rodinu doporučenou pro spolupráci ze strany OSPOD, pracovník TSR informuje pracovníci OSPOD o zahájení spolupráce.

4.7.3 Průběh služby

Rodina a pracovník nejprve vyjasňují zakázku uživatele a možnosti TSR (tzn. jaké činnosti TSR nabízí a jestli zakázka odpovídá těmto možnostem). Dochází k předběžnému kontraktu, tedy dohodě o tom, na čem má zájem rodina s TSR spolupracovat.

Během dalších, přibližně pěti návštěv, pracovník mapuje situaci rodiny, snaží se navázat spolupráci, získat důvěru uživatele, a zjišťuje informace, týkající se problému.

Dále začíná s rodinou hledat možnosti, jak zlepšit situaci v rodině. Toto provádí formou individuálního plánování. Tento plán se v průběhu spolupráce vyvíjí a mění (dále viz. individuální plánování).

Pracovníci TSR vycházejí při své práci z dokumentu Metodické postupy práce s rodinou pro účely TSR.

Pokud jde o rodinu doporučenou ke spolupráci Žadostí o spolupráci ze strany OSPOD, plánujeme s terénní pracovníci orgánu SPOD a klíčovým pracovníkem TSR společné hodnotící schůzky, kde klíčový pracovník předá písemně vypracované Hodnocení spolupráce s rodinou za dané období = přibližně tří měsíců. Cílem hodnocení je předání informací o situaci v rodině, popis, jak se s rodinou pracuje, jaké má spolupráce výsledky apod. (dále viz spolupráce s OSPOD).

4.8 Spolupráce TSR a OSPOD

4.8.1 Výběr uživatelů služby ve spolupráci s orgánem sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Otrokovicích:

Na základě žádosti o spolupráci ze strany SPOD se setká pracovník TSR s rodinou v prostředí SPOD, přičemž rodina již bude předem o našich službách informována pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí. Schůzky se zúčastní dospělí členové rodiny, pracovník sociálně právní ochrany dětí (SPOD), a klíčová pracovnice rodiny. Ta je vybrána podle momentální kapacity, rodina má kdykoli možnost klíčovou pracovníci změnit.

Rodina je službě TSR představena pracovnící SPOD. TSR poté představí svou službu, a společně se mapují případné oblasti spolupráce. Rodina se k nabídce vyjadřuje, volí si případné oblasti spolupráce.

Zájemce je na tomto setkání upozorněn na spolupráci TSR a SPOD, je mu známo, že TSR každé tři měsíce spolupráci písemně hodnotí a tyto zprávy jsou SPOD předávány. S rodinou je dohodnut termín setkání v kanceláři TSR, kde bude podepsána smlouva s TSR. Rodina se v této fázi může rozhodnout, jestli spolupráci se službou využije, nebo jestli nabídku spolupráce se službou odmítne. Rodina je seznámena s tím, že si do podepsání smlouvy může témata spolupráce promyslet a svobodně zvolit, a to bez ohledu na návrhy pracovnice SPOD. TSR klade důraz na vlastní motivaci uživatele a na jeho vlastní výběr témat spolupráce.

Pokud dojde k podepsání smlouvy, jsou vymezeny oblasti spolupráce, podle vlastního zvážení rodiny. Spolupráce s rodinou dále postupuje podle metodiky spolupráce s uživatelem.

OSPOD dává TSR vlastní zakázku, která obsahuje návrh oblastí spolupráce s rodinou, sociální anamnézu rodiny, návrh četnosti setkávání a postupu ke změně. Tato zakázka je uložena do spisu uživatele, není ale pro spolupráci směrodatná, témata spolupráce si rodina volí dle svého vlastního zvážení a nemusí korespondovat s navrženými tématy pracovnice OSPOD, která je o tomto po podepsání smlouvy informována.

4.8.2 Informace předávané TSR SPOD

Rodina je o spolupráci s SPOD informována při prvním setkání a také v průběhu celé spolupráce. Každé tři měsíce je spolupráce TSR s rodinou hodnocena zprávou o spolupráci.

V hodnocení se objevuje četnost setkávání, aktivita uživatele tj. jestli chce situaci aktivně řešit, jakých výsledků bylo dosaženo, příp. jaké ostatní instituce byly zapojeny, jaká témata přetrvávají.

TSR je s SPOD v telefonickém i osobním kontaktu. Pracovnice TSR dle vlastního zvážení předávají informace, které lze označit jako důležité, závažné, a které by mohly mít negativní vliv na funkce rodiny a tím být ohrožující pro dítě. Mohou se sem řadit informace typu ukončení nájemní smlouvy, kde není návaznost dalšího bydliště, zanedbávání vývojových potřeb dětí (děti hladoví atd).

Pracovnice TSR může být v kontaktu se SPOD i z méně závažných důvodů týkajících se rodiny. Vždy se ale jedná o informace, které mohou výrazně kladně napomoci vývoji situace v rodině. Je zde i možnost společného setkání pracovnice SPOD, rodiny a pracovnice TSR, kde budou shrnuty dosavadní výsledky, a kde bude navržen další postup. Vždy je kladen důraz na souhlas uživatele s navrženým postupem.

Každé tři měsíce probíhá společné hodnocení výsledků a postupů v rodinách. Jedná se o setkání, kterého se účastní pokud možno všechny pracovnice SPOD a pracovnice TSR. Diskutuje se o vývoji změn, v rodinách, o tom co se daří, nedaří, proč se nedaří, jestli je vhodné zapojit další odborníky (psycholožku, školu, lékaře atd.).

4.8.3 Vyjasnění vztahu TSR a SPOD

Typický klient vhodný pro spolupráci TSR a současně ohrožená rodina v očích OSPOD může mít výchovné problémy s dětmi, finanční problémy, mít odebráno dítě, mít také zdravotní problémy, být v krizové situaci a může mít problémy s rodičovskými kompetencemi.

4.8.3.1 *Kompetence SPOD:*

V kompetenci SPOD je:

- působit na rodiče - plnění rodičovských povinností,
- projednat s rodiči odstranění nedostačivosti (s dítětem - ve výchově, v chování),
- sledovat nepříznivé vlivy působící na děti,
- činnost opatření k omezování nepříznivých vlivů,
- uložit rodičům povinnost využít odborné poradenství,
- může nařídit spolupráci např. se SAS,
- uložit výchovná opatření.

4.8.3.2 *Kompetence TSR*

V kompetenci TSR je:

- pracovně - výchovná činnost s dětmi,
- nácvik rodičovského chování,
- nácvik sociálních kompetencí,
- nácvik motorických, psychických a sociálních dovedností (kompetencí) dětí,
- podpora vzdělávání dětí,
- doprovázení,
- pomoc při vyřizování běžných záležitostí a obnovení kontaktů s rodinou (případně dítětem).

4.8.3.3 Společné kompetence TSR a SPOD:

Jedná se o:

vyhledávání ohrožených dětí,

pomoc při řešení problémů při péči o dítě,

poskytování nebo zprostředkování poradenství,

pozornost dětem s nízkou sociální úrovní.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE

V metodologické části své práce se věnuji výzkumu. Pokusím se zodpovědět výzkumnou otázku: *Jak vidí sociální pracovníci OSPOD Otrokovice a TSR svoji práci a prostor pro součinnost v práci s ohroženou rodinou?*

Svůj výzkum provedu kvalitativními metodami. Cílem práce bude odpovědět na hlavní výzkumnou otázku pomocí odpovědí na výzkumné otázky dílčí.

V jednotlivých kapitolách praktické části se věnuji popisu zvolené výzkumné teorie a analýze získaných dat získaných strukturovanými rozhovory.

5.1 Metody výzkumu

Pro účely mého bádání vidím jako příhodné popsat kvalitativní přístup na úvod opisem pojmu kvality. Klimeš ve slovníku cizích slov chápe jako „jakost, hodnotu, nebo jako souhrn vlastností, z nichž se dozvídáme něco o tom, co a jaký je předmět našeho zájmu.“

³²V mém případě bude oním předmětem zkoumání popis spolupráce dvou doplňujících se institucí – Odboru sociálně právní ochrany Děti v Otrokovicích a Terénní služby rodinám s dětmi, která vykonává sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi.

Ucelený popis kvalitativního výzkumu uvádí Švaříček, Šed'ová³³: „Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí soci-

³² MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4., s.13

³³ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0., s.17

ální realitu.“ „Úkolem badatele je tedy vypátrat, jak sami aktéři rozumějí sociálním situacím a které důvody je vedou k určitému jednání.“³⁴

„Podstatou³⁵ kvalitativního výzkumu je do široka rozprostřený sběr dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Stejně tak nejsou na počátku stanoveny hypotézy a výzkumný projekt není závislý na teorii, kterou před tím již někdo vybudoval. Jde o to do hloubky a kontextuálně a zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací. Logika kvalitativního výzkumu je induktivní, teprve po nasbírání dostatečného množství dat začíná výzkumník pátrat po pravidelnostech, které se v těchto datech vyskytují, formuluje předběžné závěry a hledá pro ně další oporu v datech. Výstupem je formulování nové hypotézy, či teorie.“ Vzniklé teorie jsou však platné pouze pro zkoumaný vzorek.

5.1.1 Formulace výzkumného problému

Formulace výzkumného problému se rozumí popis, čemu se bude výzkum věnovat. Vychází z toho, jak jsme definovali své výzkumné cíle. Výzkumný problém je něco, co se odehrává v sociální realitě a je to svým způsobem problematické. Zároveň je to v ideálním případě něco, čemu plně nerozumíme, nebo s tím neumíme zacházet, a proto potřebujeme o daném jevu získat více informací. Na rozdíl od výzkumné otázky má výzkumný problém podobu oznamovací věty, nebo slovního spojení. Žádoucí je výzkumný problém definovat jako proces nebo akci.

V mém výzkumu jsem definovala výzkumný problém jako styčné plochy spolupráce TSR a OSPOD.

³⁴ ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0., s.19

³⁵ ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0., s.24

5.1.2 Sběr dat

U mého výzkumu jsem zvolila jako metodu sběru dat hloubkový rozhovor. Švaříček ho definuje jako „nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla s jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.“³⁶

Hloubkové rozhovory mohou být dvojího typu. Já jsem si zvolila typ strukturovaný, který mě dovoluje předem připravit soupis otázek, aby plně odpovídaly dílčím výzkumným otázkám a následně také cíli výzkumu.

5.2 Cíl výzkumu a operacionalizace

Cíl výzkumu: Vysvětlit a popsat, jak funguje TSR a OSPOD v práci s ohroženou rodinou.

Výzkumná otázka: *Jak vidí sociální pracovníci OSPOD Otrokovice a TSR svoji práci a prostor pro součinnost v práci s ohroženou rodinou?*

První výzkumnou otázku jsem volila, abych jednoznačně určila, jak vidí tyto dvě rozdílné instituce tutéž klientelu. Zajímalo mne tedy, jaké jsou pohledy dvou odborníků na tutéž cílovou skupinu – ohroženou rodinu. Dovolila jsem si též zjišťovat, jaký nástroj obě instituce využívají k diagnostice ohrožených rodin.

1. DVO: Jak vidí pracovníci OSPOD a TSR ohroženou rodinu? Na základě čeho jí doporučují spolupráci?

Motivem k druhé výzkumné otázce mě vedly praktické zkušenosti ze spolupráce TSR a OSPOD.

2. DVO: Jak vidí OSPOD a TSR své možnosti a v čem využívá spolupráci v práci s ohroženou rodinou?
3. DVO: Jak vidí pracovníci OSPOD Otrokovice a TSR svoji součinnost v práci s ohroženou rodinou z hlediska jejího zkvalitnění?

³⁶ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0., s.159

Operacionalizace:

Dílčí výzkumné otázky	Indikátory	Otázky
<p>1. Jak vidí pracovnice OSPOD a TSR ohroženou rodinu? Na základě čeho jí doporučuje spolupráci s TSR?</p>	<p>Specifika ohrožené rodiny</p> <p>Kontext vedoucí k ohrožení rodiny</p> <p>Rodina vhodná ke spolupráci</p> <p>Kritéria pro zprostředkování spolupráce s TSR</p>	<p>Podle čeho poznáte, že jde o ohroženou rodinu?</p> <p>Jakou metodu, či metody využíváte k diagnostice rodiny?</p> <p>Co je, podle Vás příčinami ohrožení rodiny?</p> <p>Jaké problémy dle Vašeho názoru u ohrožených rodin převažují?</p> <p>Kdy Vás rodiny vyhledají samy?</p> <p>Odhadněte poměr rodin, které Vás vyhledají samy a které se k Vám dostanou jinými cestami.</p> <p>Jakým rodinám doporučujete spolupráci s TSR?</p> <p>Co u Vás hraje roli k doporučení TSR?</p> <p>Co hraje roli v úspěšnosti spolupráce rodiny s TSR?</p>
<p>2. Jak vidí OSPOD a TSR své možnosti a v čem využívá spolupráci v práci s ohroženou rodinou?</p>	<p>Kompetence pracovníků TSR a OSPOD</p> <p>Pracovní náplň</p> <p>Metody práce</p> <p>Čas</p> <p>Očekávání od TSR a OSPOD</p>	<p>Jak dlouho působíte na OSPOD?</p> <p>Jakou máte aprobaci, či vzdělání?</p> <p>Vidíte smysl ve Vaší práci a v čem?</p> <p>Co je pro Vás na této pracovní pozici důležité?</p> <p>Jaké metody práce užíváte?</p> <p>Jak postupujete při práci s rodinou?</p> <p>Máte nějaké ustálené pracovní postu-</p>

		<p>py?</p> <p>Máte z Vašeho pohledu dostatečný časový prostor na sociální práci s ohroženými rodinami v rámci svých kompetencí?</p> <p>Vidíte smysl TSR? V čem?</p> <p>Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník TSR?</p> <p>Jaké metody jsou podle Vás stěžejní pro kvalitní práci TSR?</p> <p>Jaké jsou vaše očekávání od TSR? Naplňují se tato očekávání?</p> <p>Jak vnímáte potřebnost služby TSR?</p> <p>Jak probíhá Vaše spolupráce s TSR?</p>
<p>3. Jak vidí pracovnice OSPOD Otrokovice a TSR svoji součinnost v práci s ohroženou rodinou z hlediska jejího zkvalitnění?</p>	<p>Zkušenosti s TSR</p> <p>Očekávání</p> <p>Kapacita</p> <p>Metody vhodné pro TSR</p> <p>Spolupráce s TSR a OSPOD</p>	<p>Jakou máte zkušenost s TSR?</p> <p>V čem Vám spolupráce s TSR pomáhá, nebo mohla pomoci?</p> <p>Máte nějakou negativní zkušenost s TSR a její práci s ohroženou rodinou? V čem?</p> <p>Je pro Vás v současnosti kapacita TSR dostačující? Uvítala byste její rozšíření?</p> <p>Jaké metody soc. práce doporučujete pracovníkům TSR?</p> <p>Změnili byste něco na spolupráci s TSR? V čem vidíte rezervy a přednosti?</p>

Tab. 1. Operacionalizace 1

Následně jsem otázky rozložila do fondu otázek pro jednotlivé instituce:

Otázky k rozhovoru s pracovníci OSPOD Otrokovice:

1. Podle čeho poznáte, že jde o ohroženou rodinu?
2. Jakou metodu, či metody využíváte k diagnostice rodiny? (její funkčnosti)
3. Co je podle Vás příčinami ohrožení rodiny?
4. Jaké problémy dle Vašeho názoru u ohrožených rodin převažují?
5. Kdy Vás rodiny vyhledávají samy?
6. Odhadněte jejich poměr
7. Jak dlouho působíte na OSPOD?
8. Jakou aprobaci, či vzdělání?
9. Vidíte smysl Vaší práce? V čem?
10. Jakými vlastnostmi, schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník OSPOD?
11. Jaké metody práce užíváte?
12. Jak postupujete při práci s rodinou? Máte nějaké ustálené pracovní postupy?
13. Máte z Vašeho pohledu dostatečný časový prostor na sociální práci s ohroženými rodinami v rámci svých kompetencí?
14. Vidíte smysl existence TSR? V čem?
15. Jakými vlastnostmi, schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník TSR? V čem vidíte odlišnosti od pracovníka OSPOD?
16. Jaké metody jsou podle Vás stěžejní pro kvalitní práci TSR?
17. Jaké jsou Vaše očekávání od TSR? Naplňují se tato očekávání?
18. Jak probíhá Vaše spolupráce s TSR?
19. Změnili byste něco na spolupráci s TSR? V čem vidíte rezervy? V čem vidíte přednosti?

20. Jakým rodinám doporučujete spolupráci s TSR?
21. Jak vnímáte ze svého pohledu celkovou úspěšnost TSR v práci s ohroženou rodinou?
22. V čem spočívá úspěšnost TSR v rodinách?
23. Je pro Vás současná kapacita TSR dostačující? Uvítala byste případně její rozšíření?
24. Jakou máte zkušenost s komunikací s pracovníkem TSR? Je potřebná? Proč?
25. V čem Vám spolupráce s TSR pomáhá v práci s ohroženou rodinou? Mohla by vám pomoci lépe? V čem?
26. V čem vidíte prostor pro zlepšení spolupráce mezi pracovníky OSPOD a TSR?
27. Máte nějakou negativní zkušenost s TSR a její práci s ohroženou rodinou? V čem?

Dále jsem pracovala na principu doptávání se na obdobné zkušenosti a názory pracovníků TSR. Ptala jsem se následujícími otázkami:

Otázky k rozhovoru s TSR:

1. Podle čeho poznáte, že jde o ohroženou rodinu?
2. Jakou metodu, či metody využíváte k diagnostice rodiny?
3. Co je, podle Vás příčinami ohrožení rodiny?
4. Jaké problémy dle Vašeho názoru u ohrožených rodin převažují?
5. Kdy Vás rodiny vyhledávají samy?
6. Odhadněte poměr rodin, které Vás vyhledají samy a které se k Vám dostanou jinými cestami.
7. Jak dlouho působíte v TSR?
8. Jakou máte aprobaci, či vzdělání?
9. Vidíte smysl Vaší práce, a v čem?
10. Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník TSR?

11. Jaké metody práce užíváte?
12. Jak postupujete při práci s ohroženou rodinou? Máte nějaké ustálené pracovní postupy?
13. Máte z Vašeho pohledu dostatečný časový prostor na sociální práci s ohroženými rodinami v rámci svých kompetencí?
14. Vidíte smysl existence OSPOD a v čem?
15. Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník OSPOD? V čem vidíte odlišnost od pracovníka TSR?
16. Jaké metody jsou podle Vás stěžejní pro kvalitní práci TSR?
17. Jaké jsou vaše očekávání od OSPOD? Naplňují se tato očekávání?
18. Jak probíhá Vaše spolupráce s OSPOD?
19. Změnili byste něco na spolupráci s OSPOD? V čem vidíte rezervy a přednosti?
20. Jak vnímáte ze svého pohledu celkovou úspěšnost TSR v práci s ohroženou rodinou?
21. V čem spočívá úspěšnost působení TSR v rodinách?
22. Jakou máte zkušenost s komunikací s pracovníky OSPOD. Je potřebná? Proč?
23. V čem Vám spolupráce s OSPOD pomáhá v práci s ohroženou rodinou, nebo by mohla pomoci?
24. V čem vidíte prostor pro zlepšení spolupráce mezi pracovníky OSPOD a TSR?
25. Máte nějakou negativní zkušenost s OSPOD a její práci s ohroženou rodinou? V čem?

5.3 Výzkumný vzorek

Jako metodu výběru respondentů jsem vzhledem k omezenému počtu pracovníků vybrala metodu záměrného výběru. Za záměrný postup označujeme "takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Kritériem výběru je právě vybraná vlastnost, nebo stav. Znamená to, že na základě stanoveného kritéria cíleně vyhledáváme pouze ty jedince, kteří toto kritérium splňují a současně jsou ochotni se do výzkumu zapojit."³⁷. Takto popisuje účelový výběr Patton, 1990 in Miovský. V mém případě to byly pracovnice oddělení Městského Úřadu Otrokovice – Odboru Sociálně-právní ochrany dětí a jako protipól sociální pracovnice služby Terénní služby rodinám s dětmi z Charity sv. Anežky Otrokovice. Kritériem pro výběr respondentů bylo vykonávání sociální práce s ohroženými rodinami v rámci Obce s rozšířenou působností Otrokovice.

V úvodu svého záměru zkoumat oblast ohrožené rodiny jsem se svým záměrem obeznámila vedoucí odboru Sociálně právní ochrany dětí v Otrokovicích a vedoucí sociálně aktivizační služby Terénní služby rodinám s dětmi tamtéž. Tyto vedoucí jsem posléze kontaktovala telefonicky s žádostí o povolení vstupu na pracoviště a vedení rozhovorů s jednotlivými zaměstnanci. Po udělení souhlasu vedoucích jsem osobně oslovila jednotlivé sociální pracovnice, abych zjistila, kdo z nich je ochoten se zapojit do výzkumného šetření. Celkově jsem kontaktovala 9 pracovníků, z toho 5 pracovníků jsou sociální pracovnice Oddělení sociálně právní ochrany dětí a 4 pracovnice Terénní služby rodinám s dětmi. Celkem se mi podařilo získat 2 respondenty, kteří jsou zaměstnanci Oddělení sociálně-právní ochrany dětí (Respondenti R5 a R6) a 4 pracovnice TSR (R1-4). Domnívám se však, že získaný výzkumný vzorek postačuje k zodpovězení základní výzkumné otázky.

S jednotlivými respondenty jsem uskutečnila rozhovor, který trval průměrně hodinu. Rozhovor se skládal z 27 otázek v případě rozhovoru z OSPOD a 25 otázek v rozhovorech s TSR.

³⁷ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4., s.135

5.4 Analýza dat

Nahrávky rozhovorů s pracovníci OSPOD a TSR a následně je podrobila analýze. Ta spočívala v rozkódování komponentů na jednotlivé prvky a hledání vztahů mezi nimi. To znamená, že jsem provedla tyto fáze práce s daty: kódování, propojení dat, komentování dat a vyvození závěrů a začleněním do kontextu teorie.

Abych dokázala analyzovat veškerá nasbíraná data, zvolila jsem si kritéria, podle kterých jsem text roztříдила. Provedla jsem tedy kódování, což znamená „přiřazování klíčových slov či symbolů k částem textu tak, aby byla umožněna snadnější a rychlejší práce s těmito částmi a bylo možné prostřednictvím kódů kdykoliv snadno pracovat s většími významovými celky. Proces kódování je de facto procesem identifikace a systematického označování významových celků dle vytvořených kritérií“.³⁸

Po dokončení kódování jsem hledala spojitosti v datech a snažila se vytvořit propojování větších celků a tak identifikovat určité kategorie. K takto rozpracovaným datům jsem začala psát komentáře, které data uvádějí do kontextuálních vztahů. Veškeré vyvozené závěry uvádím v kapitole Interpretace.

³⁸ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4., s. 219-220

6 INTERPRETACE VÝZKUMU

V této kapitole se budu zabývat interpretací dat, získaných během výzkumu, který jsem prováděla mezi pracovníci OSPOD a TSR v Otrokovicích. Interpretaci závěrů rozdělím dle dílčích výzkumných otázek, které zohledním z pohledů stanovených indikátorů pomocí otázek rozhovoru. Pomocí odpovědí na DVO se budu snažit odpovědět na základní výzkumnou otázku.

6.1 DVO 1: Jak vidí pracovnice OSPOD a TSR ohroženou rodinu? Na základě čeho jí doporučuje spolupráci s TSR?

6.1.1 Specifika ohrožené rodiny

Jak jsem již uvedla v kapitole týkající se ohrožené rodiny, je zřejmé, že má ohrožená rodina narušenu jednu nebo několik funkcí rodiny. Pro účely zkoumání mne však zajímal pohled odborných pracovníků TSR a OSPOD na cílovou skupinu. Považuji za důležité zjistit, s jakými konkrétními problémy se tyto rodiny potýkají, protože je zapotřebí k nim přihlížet při volbě vhodných intervencí a služeb. Zajímala jsem se, o to, které problémy rodin považují pracovnice za dominantní. Co předpokládají, že je příčinou ohrožení rodin a dle čeho usuzují, že bude rodina vhodná pro zahájení spolupráce s TSR.

Respondentky z Oddělení sociálně právní ochrany dětí zmiňovaly v první řadě o dikci zákona 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí a klasifikaci ohroženého dítěte, jímž se podrobně zabývám v teoretické části bodu 2.1.2. Respondentka R6 uvádí „...jedná se o rodiny, které nejsou schopny řešit vzniklou nepříznivou situaci vlastními silami“. Pracovnice TSR se více zmiňují o narušených funkcích rodiny. Jde především o tyto konkrétní problémy: poruchy partnerského soužití, nedostatečné rodičovské kompetence, nedostatečná finanční gramotnost, nízký intelekt a vzdělání rodičů, problémy v primární rodině, odchod jednoho z partnerů.

Nejčastěji respondenti zmiňovali nedostatky ve funkci socializačně- výchovné a ekonomicko-zabezpečovací. Všichni se shodli na tom, že se ohrožené rodiny většinou potýkají s obtížnou finanční situací. R2 to potvrzuje slovy: „oni by chtěli žít, tak jak je prezentováno v televizi a v mediálních kampaních. Nemám na to, půjčím si peníze. Třeba na nájem, dětem na hračky k vánocům. Objednají si internet na tři měsíce zadarmo a pak už neuvažují,

kde vezmou na další účty.“ Dále respondenti upozorňují na vysokou nezaměstnanost a nízký socioekonomický status ohrožených rodin. Často se jedná o rodiny neúplné, kdy se jeden z rodičů, častěji matka stará o dítě a sama je odkázána na sociální dávky, které neuvážlivě využívá. Sociální pracovníce OSPOD respondent R5 a pracovníce TSR poukazují také na patologické závislosti rodičů ať už na návykových látkách či např. na hracích automatech. Pracovnice R1 rovněž poukazuje na poruchu funkce ekonomicko-zabezpečovací a výchovné. Říká: *„rodiny jsou negramotné řešit problémy včetně vyřizování dávek. Často se objevuje to, že rodiny nepřemýšlí o budoucnosti. Žijí teď. Nehradí domluvené splátkové kalendáře, nájmy. Bez rozmyslu prohodí dávky v několika dnech.“*

Z výše uvedeného vyplývá, že se problémy v těchto rodinách objevují ve všech funkcích rodiny a oblastech života. Znamená to, že v ohrožených rodinách je nezbytné podrobně zmapovat jejich sociální fungování a volit jednotlivé kroky k postupnému odstranění problémů, které mají vliv na zanedbávání dětí. Dále jsem se proto zajímala, podle čeho odhadují pracovníce OSPOD a TSR, že se skutečně jedná o ohroženou rodinu a jestli mají pro toto zjišťování jednotný postup, či metodu. Pracovnice OSPOD uvedly, že mají dvě možné metodiky, pomocí kterých podrobně zjišťují riziko ohrožení dítěte. Terénní pracovníce TSR uvedly, že při hodnocení ohrožení dítěte využívají svého úsudku a postupně, jak získávají u rodiny důvěru zjišťují podrobné informace. Pokud je rodina doporučena OSPODem, zahájení spolupráce pak předchází objasnění možných témat spolupráce spolu s hodnocením ohrožení dítěte v jednotlivých oblastech funkčnosti rodiny. Tuto možnost považují pracovníce TSR za velmi důležitou. Pokud však rodinu vyhledá rodina sama, opírá se pracovníce pouze o pravdivost a úplnost údajů, které zjistí pozorováním a rozhovory s rodinou. V očích TSR je však ohrožená rodina každá, která není schopna řešit svoji životní situaci.

Počet rodin, které službu vyhledají samy, se v odhadu jednotlivých pracovníků lišil. Jednoznačně však tyto rodiny byly v menšině. Jejich počet se pohybuje okolo 10 procent celkové kapacity služby TSR.

6.1.2 Kritéria pro zprostředkování spolupráce prostřednictvím OSPOD

Dále mne zajímalo, dle jakého klíče jsou TSR doporučovány jednotlivé ohrožené rodiny ke spolupráci. Rozhovory bylo zjištěno, že zprostředkování spolupráce je vždy postaveno na vyhodnocení konkrétní sociální pracovnice, respektive Individuálního plánu ochrany dítěte, který ve spolupráci s ohroženou rodinou vytváří. Nabízí jim službu většinou až v případě, kdy je rodina velmi závažným způsobem ohrožena a byly vyčerpány veškeré možnosti podpory rodiny prostřednictvím základního, či odborného sociálního poradenství prostřednictvím pracovnic OSPOD. Jedná se o rodiny, kterým byl uložen soudní dohled, nebo jsou tzv. sledované. Respondentka R6 uvádí: *“ jedná se o rodiny takzvaně sledované, kde rodiče výchovu péči o děti zanedbávají a je ohroženo na svém vývoji, nebo kde bylo uloženo výchovné opatření nad výchovou dětí, rodiny sociálně slabé, které jsou ohroženy ztrátou bydlení.*

Podle novely zákona o sociálně právní ochraně dětí lze uložit spolupráci se SAS jako výchovné opatření.

Typem ohrožení pak doporučují spolupráci na sanaci rodinám, jež jsou mnohoproblémové. Převažují v nich problémy týkající se ztráty bydlení, výchovnými problémy s dětmi a hospodařením.

6.1.3 Shrnutí a odpověď na DVO 1

DVO byla formulována takto:

DVO1: Jak vidí pracovnice OSPOD a TSR ohroženou rodinu? Na základě čeho jí doporučuje spolupráci s TSR?

Pracovnice OSPOD Otrokovice vnímají ohroženou rodinu, dle dikce zákona o sociálně právní ochraně dětí a současně mnohoproblémovou. Tedy jako rodinu, která nezvládá řešit nepříznivou a ohrožující situaci vlastními silami. K vyhodnocení ohroženosti využívá svoji metodiku zpracovanou pokynem MPSV. Pracovnice TSR, pokud zahajují spolupráci doporučenou OSPOD konzultují ohroženost na základě vyhodnocení OSPOD. Vlastní nástroj nemá. Po zahájení spolupráce pak využívá pozorování a rozhovor, ale především vlastní úsudek sociální pracovnice, jež by měla být na základě svých zkušeností a vzdělání kompetentní ohroženost rodiny adekvátně vyhodnotit. TSR má ale oproti OSPOD předpoklad zachytit dysfunkce, které se běžným pohovorem a sociálním šetřením postihnout nedají.

Vidí rodinu v jejím přirozeném prostředí, mají možnost s ní trávit více času, proto je důležitá multidisciplinární spolupráce obou institucí.

Podarilo se mě dále analyzovat, podle jakého klíče jsou přidělovány ke spolupráci jednotlivé rodiny. Jedním z kritérií je, že se nepodařilo ohrožující situaci změnit dostupnými nástroji OSPOD – (sledování a průběžné poradenství, soudní dohled) a je situace v rodině nadále kritická. Pracovnice doporučuje spolupráci zejména rodinám s postiženou funkcí ekonomicko-zabezpečovací a ochrannou. Konkrétně jsou to problémy, jež ohrožují rodinu ztrátou bydlení a kritickou finanční situací. Dále převládají rodiny s postiženou funkcí socializačně výchovnou. Dle zákona o sociálně právní ochraně dětí lze spolupráci s TSR nařídit jako výchovné opatření. TSR však tuto odpovědnost za realizaci spolupráce nepřebírá. Rozhodnutí je ponecháno vždy oslovené rodině.

6.2 DVO2: Jak vidí OSPOD a TSR své možnosti a v čem využívá spolupráci v práci s ohroženou rodinou?

6.2.1 Pracovní náplň

Pracovní náplň pracovníků TSR a OSPOD se velmi neliší. Respondenti z obou kategorií uvádějí, že mezi jejich pracovní náplň patří poskytování základního i odborného poradenství, podpora a rozvoj rodičovských kompetencí, motivace klientů/uživatelů pomocí motivačních rozhovorů, případové konference a krizová intervence. Rozdíl v metodách a postupech k naplňování cílů je zřejmý u kontroly, kterou smí ze svých kompetencí provádět pracovník OSPOD. Postup práce s ohroženou rodinou výstižně vysvětluje R6: „*Práce s ohroženou rodinou z hlediska sociálně-právní ochrany dětí zahrnuje postupy směřující k obnovení narušených funkcí rodiny tak, aby zájem a blaho dítěte byly zachovány v co největší míře. Úkolem pracovníků sociálně-právní ochrany dětí je tak především neustále monitorovat a vyhodnocovat situaci v rodině z hlediska míry ohrožení dítěte v souvislosti s vývojem nepříznivé situace*“ Po vyhodnocení rizik v rodině se pracovnice společně s rodinou snaží navrhnout další terapeutickou práci s rodinou včetně doporučení zahájení spolupráce s dalšími odborníky. Zde může na řadu přijít spolupráce s TSR. I pracovnice TSR zjišťuje problémy v rodině, přičemž se může opírat o informace od pracovníků z OSPOD. Na jednotlivých krocích a způsobech řešení se vždy domlouvá s rodinou a akceptuje jejich požadavky. U TSR jde hodně o navázání důvěry a vztahu mezi klíčovým pracovníkem TSR

a klientem. Až po navázání vztahu a důvěry se mohou uplatňovat motivační rozhovory, které vedou k řešení problému, který rodina řešit nechce nebo si ho nepřipouští, ale který by se vyřešit z pohledu odborníků měl. Pracovnice OSDPOD se na Terénní službu obrací i proto, že TSR má možnosti pracovat s rodinou častěji díky menšímu počtu rodin připadajících na jednu pracovníci. Má na ni více času. Provádí úkony, které si pracovnice OSPOD nemohou dovolit provádět s ohledem na velký počet rodin, se kterými pracovník současně pracuje. Pracovnice OSPOD mají ve své náplni práce také roli kolizního opatrovníka v soudních řízeních. Z těchto důvodů není v možnostech pracovníků OSPOD spolupracovat s rodinou tak často, jak by bylo zapotřebí a pomoci jí provádět úkony, které by potřebovala. TSR naopak disponuje s malým počtem rodin na jednu pracovníci, díky čemuž může rodině pomoci lépe. Díky tomuto může klientům nabízet i doprovody a návčiky činností, které by pracovnice OSPOD nabízet nemohla.

Pracovní náplně pracovníků TSR a OSPOD se doplňují. OSPOD provede šetření rodiny, zjištění problémů, navrhne řešení a zprostředkuje návaznost na další službu. TSR se tyto problémy snaží řešit prakticky – díky návčikům, doprovodům, pravidelným a častějším schůzkám, podpoře a motivaci. V mnohém, jak už bylo výše zmiňováno, se pracovní náplně pracovníků OSPOD a TSR shodují. Díky kompetencím pracovníků z jednotlivých služeb dokáží pokrýt veškeré metody práce s uživatelem.

6.2.2 Očekávání pracovníků od institucí TSR a OSPOD

Pracovníci OSPOD i TSR očekávají od sebe navzájem vzájemnou spolupráci. Jde o stejný cíl. Pracovníci OSPOD očekávají smysluplnou práci v rodinách, pomoc s řešením nepříznivé situace rodiny a předávání informací mezi pracovníky. Pracovníci TSR naopak očekávají vhled do rodiny a jejich problémů, sociálně právní ochranu dětí a pomoc v situacích, které spadají do jejich kompetencí. Pracovníci uvádějí, že jejich očekávání se naplňují a způsob nastavení spolupráce mezi těmito službami je vyhovující.

6.2.3 Vlastnosti, schopnosti a dovednosti sociálních pracovníků

Aby byl obraz sociálního pracovníka úplný zajímal mne pohled sociálních pracovníků jednotlivých organizací na sebe vzájemně. Všichni dotazovaní respondenti se shodli na tom, že jak pracovnice TSR, tak OSPOD by měly disponovat hlavně vhodným vzděláním dle zákona o sociálních službách a dále ochotou se celoživotně vzdělávat v nových trendech a pří-

stupech sociální práce. Dle respondentek by měli být sociální pracovníci především empatictí, psychicky odolní a měli by ovládat vhodné techniky komunikace s klienty. Zejména aktivní naslouchání a motivační rozhovor. Pracovnice se shodují, že odbornost a schopnosti by měly mít pracovnice obdobné. Hlavní rozdíl mezi jednotlivými sociálními pracovníci vidí respondentky TSR v nižší odpovědnosti TSR vůči jednotlivým případům. Z této pozice s nimi musí také jednat. Respondent 1 říká „ *My jednáme spíš motivačně a podpůrně. TSR by neměla dávat hotová řešení problémů. Pracovnice by měla dokázat přivést klienta k tomu, aby si na řešení přišel sám. Tím pádem ho pak přijme za vlastní a bude vidět důvod se jím vůbec zabývat* “. Tím pracovnice upozornila na důležitost zvládnutí praktické znalosti principů sanace rodiny a motivačního rozhovoru.

Pracovnice TSR si o OSPOD myslí, že jejich specifikem ve schopnostech a dovednostech je větší autorita, jež je dle respondenta R3 dána větším množstvím pravomocí a kontrolních mechanismů.

Pracovnice OSPOD považují za důležité disponovat na pozici sociálního pracovníka OSPOD rozhodností, komunikativností, optimismem, mít praktické zkušenosti, osobní přístup ke klientovi atd. Výčet vlastností uvádí respondent R6: „*měl by disponovat speciálními dovednostmi, mít praktické zkušenosti, všeobecné i odborné znalosti, osobní přístup ke klientovi, psychickou odolnost a schopnost překonávat problémy. Taký by si měl ale umět držet od klientů profesní odstup, být komunikativní, trpělivý, kreativní a empatický.*“

6.2.4 Shrnutí a odpověď na DVO2

Jak vidí OSPOD a TSR své možnosti a v čem využívá spolupráci v práci s ohroženou rodinou?

OSPOD je v první řadě výkonným orgánem sociálně právní ochrany dětí a z této pozice také ke své spolupráci s TSR přistupuje. Sociální práci v jednotlivých rodinách koordinuje, rodiny vyhledává a s rodinami dle svých časových a možností pracuje. Není v jejích možnostech vykonávat tutéž individuální a cílenou práci jako TSR. Hlavní úkol TSR a zásadním rozdílem oproti OSPOD je možnost poskytnutí rodině individuální přístup, věnovat se konkrétním nácvikům a doprovodům v přirozeném prostředí klientů. Úkolem pracovníků sociálně právní ochrany dětí je tak především monitorovat a vyhodnocovat situaci v rodině z hlediska míry ohrožení dítěte v souvislosti s vývojem nepříznivé situace.

Sociální práce s rodinami je dle OSPOD pouze malou součástí agendy, jež zabezpečují, jejich možnosti ovlivnit fungování rodin jsou tak značně omezené. Využívá tedy spolupráce s TSR k realizaci podpůrných kroků k sanaci rodiny.

6.3 DVO3: Jak vidí pracovnice OSPOD Otrokovice a TSR svoji součinnost v práci s ohroženou rodinou z hlediska jejího zkvalitnění?

6.3.1 Komunikace

Ústřední kategorií, jež se prolíná oblastí součinnosti, je účinná komunikace mezi oběma subjekty. Pracovnice TSR i OSPOD považují vzájemnou komunikaci za velmi důležitou a dlouhodobě na velmi vysoké úrovni. V této oblasti nevidí žádný nedostatek. Toto tvrzení poskytují svými výpověďmi všichni respondenti z obou institucí. Respondent R5: „*komunikace s pracovníci probíhá na velmi dobré úrovni, je bezesporu potřebná. Vzájemně konzultujeme konkrétní situace a postupy v rodinách...*“. TSR OSPODu poskytuje o spolupracujících rodinách souhrnné čtvrtletní hodnocení spolupráce a pololetně se uskutečňuje společné setkání, na kterém se konzultují společné uživatelské rodiny. Jednou ročně se pak koná setkání vedoucích obou institucí, kde se hodnotí kvalita a průběh spolupráce v uplynulém roce. Obě strany považují intervaly setkání a hodnotících správ za vyhovující. TSR však není v kontaktu s pracovníky pouze ve výše uvedených případech. Průběžně telefonicky, či osobně konzultují postupy a vývoj spolupráce s rodinami. Komunikace je vždy účelně prováděna pouze mezi konkrétními pracovníci, jež mají danou rodinu na starosti. Na straně TSR se jedná o klíčovou sociální pracovníci a na straně OSPOD pracovníci, pod kterou územně rodina spadá.

6.3.2 Zkušenosti OSPOD s TSR

OSPOD vnímá zkušenosti s TSR pozitivně. Vidí v převážné většině rodin pozitivní dopad. Dokonce i v rodinách nejohroženějších odejmutím dítěte z rodiny. Za úspěch pak považují i situaci, která bezprostředně dítě neohrožuje, ale dovoluje setrvání dítěte v rodině, i když situace nadále ohrožující zůstává. Respondentka R6 tuto informaci potvrzuje: „*práci TSR s ohroženou rodinou vnímáme jako úspěšnou a pro OSPOD dnes již nepostradatelnou*“.

Negativní zkušenost OSPOD s TSR dosud nemělo.

6.3.3 Zkušenosti TSR s OSPOD

Všechny pracovnice TSR hodnotí shodně spolupráci s TSR jako efektivní a ve všech směrech vyhovující. Všechny až na respondentku R1 by na spolupráci nic neměnily. Pracovnice R1 si myslí, že leckdy předává OSPOD rodiny pozdě, kdy jsou problémy dost vyhrocené. Uvítala by, kdyby OSPOD předával rodiny v době, kdy v ní neselhává ještě tolik funkcí. Negativní zkušenost však TSR s OSPOD nezaznamenala.

6.3.4 Kapacita

TSR vnímá, že je kapacita OSPOD dlouhodobě značně poddimenzována, stejný pohled na kapacitu OSPOD mají i respondenti OSPOD. Věří však, že vstoupením novely zákona o SPOD v platnost bude jejich počet navýšen, protože značným způsobem vzrostlo množství administrativy na jednotlivé pracovnice.

Kapacita TSR je pak hodnocena pracovníky obou institucí jako dostačující.

6.3.5 Příležitosti pro zlepšení

Obě instituce uvedly, že by chtěly pracovat na propojení Individuálního plánu na ochranu dítěte (IPOD), který se velmi podobá individuálním plánům, které jsou zákonem o sociálních službách zavedeny do praxe již od roku 2006. Sociální pracovnice TSR tak mají mnoho zkušeností se zaváděním individuálního plánování do praxe. Proto by pro OSPOD mohlo být navázání spolupráce na tomto tématu užitečné. Naopak příležitostí pro TSR by mohlo být zavedení systému hodnocení ohroženého dítěte. Pracovnice TSR uvedly, že pro diagnostiku stupně a oblastí ohroženého dítěte využívají rozboru situace ve spolupráci OSPOD, případně rozhovor a pozorování. To se však do značné míry opírá o odbornost jednotlivých sociálních pracovníků TSR. Doporučovala bych tedy zavést do praxe jednotný systém pro vyhodnocení stupně ohrožení dítěte a jeho rodiny.

6.3.6 Shrnutí a odpověď na DVO3

Jak vidí pracovnice OSPOD Otrokovice a TSR svoji součinnost v práci s ohroženou rodinou z hlediska jejího zkvalitnění?

Spolupráce OSPOD a TSR je dle pracovníků na velmi vysoké úrovni. Pracovnice vzájemně kladně hodnotily odbornost poskytovaných služeb, ať už na straně TSR, či OSPOD. TSR

uváděla, že by na spolupráci a její úrovni nic neměnila, pouze by chtěli prohloubit propojení zavedením společného plánování průběhu spolupráce s rodinami – podílení se na tzv. IPOD. Tentýž požadavek vzneslo taktéž OSPOD. Já ze své pozice bych viděla prostor pro zlepšení též v oblasti hodnocení ohrožené rodiny z hlediska jednotnosti v posuzování stupně ohrožení rodiny. Oběma institucím též vyhovuje četnost a forma vzájemné komunikace.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se snažila odpovědět na hlavní výzkumnou otázku: *: Jak vidí sociální pracovníci OSPOD Otrokovice a TSR svoji práci a prostor pro součinnost v práci s ohroženou rodinou?*

Téma jsem teoreticky zpracovala, následně mi vyplynuly dílčí výzkumné otázky, které jsem v operacionalizované podobě kladla dotazovaným, jimiž byli pracovníci OSPOD a sociální pracovníci Terénní služby rodinám s dětmi v Otrokovicích. Cílem mé práce bylo vysvětlit a popsat, jak funguje TSR a OSPOD v práci s ohroženou rodinou a to jak z hlediska kvality spolupráce, tak i postupů sociální práce jednotlivých organizací.

Jelikož obě instituce směřují k jednomu cíli a to podpoře ohrožené rodiny zajímal mne fakt, jak se liší pohledy na tuto cílovou skupinu a diagnostika cílové skupiny. Obě organizace vnímaly obdobné problémy, se kterými se rodiny potýkají, mají však různé nástroje k diagnostice stupně jejího ohrožení. OSPOD je z mého pohledu lépe vybaven po stránce metodické. Má jasné a měřitelné parametry pro hodnocení stupně ohrožení rodiny. Tento nástroj v TSR chybí. Mají však výhodu, že se při terénní práci dostanou k jádru problémů rodin a tím se mohou také snáze dobrat cíle a rodinu ve zjištěné dysfunkci snáze podpořit.

V oblasti kvality spolupráce bylo zjištěno, že spolupráce OSPOD a TSR je dle pracovníků na velmi vysoké úrovni. Pracovnice vzájemně kladně hodnotily odbornost poskytovaných služeb, ať už na straně TSR, či OSPOD. Velký důraz pracovnice kladly na kvalitní komunikaci, která je dle nich nepostradatelná a rovněž na vysoké úrovni.

TSR uváděla, že by na spolupráci a její úrovni nic neměnila, pouze by chtěli prohloubit propojení zavedením společného plánování průběhu spolupráce s rodinami – podílení se na tzv. IPOD. Tato spolupráce se dosud nerozběhla, byť v některých složitějších případech již k intenzivnímu plánování průběhu spolupráce dochází prostřednictvím případových konferencí, či setkání odborníků. Tentýž požadavek vzneslo taktéž OSPOD. Já ze své pozice bych viděla prostor pro zlepšení též v oblasti hodnocení ohrožené rodiny z hlediska jednotnosti v posuzování stupně ohrožení rodiny.

Významným zjištěním výzkumu byl i fakt, že pracovníci OSPOD a terénní sociální pracovníci si vyjasňují při vzájemné komunikaci své postupy a informace týkající se rodiny, avšak nesdělují si vzájemná očekávání. Očekávání TSR se vztahují k tomu, že společně

s pracovníky OSPOD budou pracovat v týmu na změně či udržení stavu klientské rodiny. Jejich očekávání jsou naplněna, protože přístup pracovníků OSPOD je při vzájemné spolupráci „aktivní“.

Výzkum a data z něj získané je možno využít v praxi pro optimalizaci spolupráce, zejména při setkáních pracovníků OSPOD a TSR jako námět k diskuzi. Výzkum by bylo také možné aplikovat i na jinou oblast, kde spolu pracují OSPOD a SAS.

Závěrem bych poznamenala, že jsem velice ráda tomu, že v rámci výzkumu jsem zjistila, že se spolupráce oběma institucím jeví jako efektivní a nadále se vyvíjí. Sociální práce se nejen na tomto poli značně posouvá dopředu. Je zde evidentní profesionalizace pracovníků. Ochota zvyšovat si kvalifikaci, tím dochází k nacházení nových možností zefektivnění práce s rodinou, kdy např. za pomoci SASek pracovníky OSPOD snižují počty nařízených ústavních výchov.

Závěrem mého bádání bych doporučila pracovníkům OSPOD a TSR, aby se pokusili zjištění z mého. Bylo by např. vhodné, kdyby se pracovníky TSR nastavování IPODu účastnily a podílely se na jeho realizaci více, než tomu bylo dosud.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 18 s. ISBN 978-80-7367-392-5.
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Vyd. 1. Praha: Avicenum zdravotnické nakladatelství, 1986
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, ISBN 8071692549.
- GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-3379-1.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-739-8.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8, s.15
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8, s.15
- MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-473-7.
- Metodika pro poskytovatele sociálních služeb v rámci projektu Prevencí proti sociálnímu vyloučení ve Zlínském kraji.
- MILLER, William Ross a Stephen ROLLNICK. *Motivační rozhovory: příprava lidí ke změně závislého chování*. 1. vyd. v českém jazyce. Tišnov: Sdružení SCAN, 2003, 311 s. ISBN 80-86620-09-3.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- VLČEK, Jiří. *...Kde je vůle, tam je i cesta*. Vyd. 1., Otrokovice: Charita sv. Anežky, 2011.

Vyhláška 505/2006 Sb. Prováděcí vyhláška k zákonu o sociálních službách

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů In:

Sagit. Dostupné z:

http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=154&typ=r&levelid=sz_468.htm

Zákon č. 401/2012 Sb., novela zákona o sociálně právní ochraně dětí. In: Sagit Dostupné z:

<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb12401&cd=76&typ=r>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OSPOD	Odbor sociálně právní ochrany dětí
SAS	Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi
TSR	Terénní služba rodinám s dětmi
Atd.	A tak dále

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Operacionalizace

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Přepis rozhovoru s respondentem č. 1.
- P II Přepis rozhovoru s respondentem č. 2.
- P III Přepis rozhovoru s respondentem č. 3.
- P IV Přepis rozhovoru s respondentem č. 4.
- P V Přepis rozhovoru s respondentem č. 5.
- P VI Přepis rozhovoru s respondentem č. 6.

PŘÍLOHA P I: PŘEPIS ROZHOVORU S RESPONDENTEM Č. 1.

Rozhovor č. 1: pracovnice TSR

1.T: Podle čeho poznáte, že jde o ohroženou rodinu?

R:Většinou se problematika týká výchovy dítěte a financí. To pak vede k selhávání funkce rodiny výchovné a ochranné. Rodina k nám přichází sama, případně na doporučení třeba jiné rodiny nebo ze školky. To si pak je vědoma, že něco není v pořádku. Pak nám taky doporučuje ohrožené rodiny OSPOD. Oni na to mají vyhodnocovací systém, tak pak je jasné, že je rodina ohrožená. Zjistí, že je rodina nefunkční a nezvládá sama řešit problém.

2.T:Jakou metodu, či metody využíváte k diagnostice rodiny?

R:Hodně nám pomůže rozhovor ale i rozbor situace s pracovníkem OSPOD, případně dalším odborníkem, který nám rodinu doporučil. Taky využívám pozorování.

T: Můžete mě trochu specifikovat, jak hodnotíte rodinu při pozorování?

R: Ideální je, když mám možnost vidět rodinu pohromadě třeba doma, jak spolu mluví, jakou má kdo doma roli. Pak se samozřejmě řídím i tím, jak se chová dítě, jestli odpovídá stupni vývoje vzhledem k věku.

3.T:Co je, podle Vás příčinami ohrožení rodiny?

R:Samí pochází z rodin, které nebyly funkční a tento vzor rodič převezme. Pak se hodně promítá finanční ngramotnost a beznaděj ze situace, ve které se ocitli.

T: Jaké situace máte na mysli?

R:Oni by chtěli žít, tak jak je prezentováno v televizi v mediálních kampaních. Nemám na to, půjčím si peníze. Třeba na nájem, na hračky dětem k vánocům. Objednají si třeba internet na první tři měsíce zadarmo a pak už neuvažují, kde vezmou na další účty.

4.T:Jaké problémy dle Vašeho názoru u ohrožených rodin převažují?

R:Většinou finanční a výchovné. To souvisí s tím, že našimi klienty jsou převážně matky samoživitelky, kterým navíc není pravidelně vypláceno výživné. Ohrožené rodiny jsou ngramotné řešit problémy včetně vyřizování dávek. Často se objevuje to, že rodiny nepřemýšlí o budoucnosti, žijí teď. Nehradí domluvené splátkové kalendáře, nájmy. Bez rozmyslu prohodí dávky v několika dnech.

5.T:Kdy Vás rodiny vyhledávají samy?

R:Jsou to rodiny, které problém vnímají a chtějí ho řešit. Jsou tím taky motivované. Většinou mají také méně problémů než rodiny, které nám doporučuje OSPOD. Taky se jedná často o rodiny, kterým byla doporučena .

T: Říkají, kdo jim službu doporučil?

R: Většinou nějaká kamarádka. Je zvláštní, jak se mezi sebou tyto rodiny znají.

6.T:Odhadněte poměr rodin, které Vás vyhledají samy a které se k Vám dostanou jinými cestami.

R:Asi jedna ku 5 nebo 6. Nevím, jen to odhaduju.

7.T:Jak dlouho působíte v TSR?

R:Už asi 4a pul roku

8.T:Jakou máte aprobaci, či vzdělání?

R: Studovala jsem v Olomouci 5 let pedagogiku a správní činnost. Nedávnou jsem ještě dokončila kurz VTI.

9.T:Vidíte smysl Vaší práce, a v čem?

R:Ano. Rozdáváme naději na lepší život. Většinou jde o rodinu, která nemá kvalitní sociální zázemí a nemá, kdo by ji podpořil. Nemají s kým by problémy bez předsudků a obviňování probrala, svěřila se. Terénka je služba, která toto právě nabízí.

10.T:Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník TSR?

R:Tak určitě vzdělání podle zákona a taky chuť se vzdělávat dál. To je hodně důležité. Pak taky musí dokázat vnímat problémy bez předsudků. No s tím souvisí taky empatie. Musí umět naslouchat, komunikovat, neodsuzovat a hlavně správně motivovat.

11.T:Jaké metody práce užíváte?

R: Základní sociální poradenství, doprovázení, motivační rozhovor, krizovou intervenci, rozhovor, podporu rodičovských kompetencí, efektivní komunikace v rodině, případová konference, setkání odborníků

T:Je podle vás některá opravdu stěžejní?

R:No asi motivační rozhovor

12.T:Jak postupujete při práci s ohroženou rodinou? Máte nějaké ustálené pracovní postupy?

R:no první, když zahajujeme spolupráci se snažím zjišťovat, jaký problém je třeba řešit, pokud je víc problémů snažime se řešit hierarchicky podle Maslowovy pyramidy potřeb. Až pracovník získá u rodiny důvěru sestaví asi po měsíci až dvou individuální plán. Pak se snažime s uživatelem na bodech pracovat. Následně plány co 3 měsíce vyhodnocujeme a hodnotíme, jak se situace změnila a co pro změnu udělal. Následně se postup opakuje až do doby, než je problém vyřešen, nebo dokud klient bude chtít problémy rodiny s námi řešit.

13.T:Máte z Vašeho pohledu dostatečný časový prostor na sociální práci s ohroženými rodinami v rámci svých kompetencí?

R:Ano, to mám.

14.T:Vidíte smysl existence OSPOD a v čem?

R:Ano. Jak už vychází z názvu, jedná se o právní ochranu dítěte. OSPOD na práva dítěte dohlíží a jedná v jeho zájmu.

15.T:Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník OSPOD?

R: Schopnosti pracovníků by měly být asi stejné, ale mají hlavně různé nástroje a kompetence, jak můžou rodinám pomoci.

16.T:V čem vidíte odlišnost od pracovníka TSR?

R: Hlavně v tom, že mají větší odpovědnost vůči jednotlivým případům a z této pozice taky musí jednat. My jednáme spíš motivačně a podpůrně. TSR by neměla přikazovat ani dávat hotová řešení problémů. Měla by dokázat přivést klienta k tomu, aby si na řešení přišel sám a tím pádem ho přijal za vlastní a viděl důvod se jím zabývat.

17.T:Jaké metody jsou podle Vás stěžejní pro kvalitní práci TSR?

R: Hlavně naslouchání, navázání důvěry klienta. Jen pokud nám bude klient věřit, řekne nám pravdu o svých problémech. Pak taky motivační rozhovor a nácviky různých kompetencí

18.T: Jaké jsou vaše očekávání od OSPOD? Naplňují se tato očekávání?

R: Očekávám sociální právní ochranu dětí. Očekávám taky, že ji bude v rámci možností plnit. Vnímám nedostatek pracovníků OSPOD vzhledem k počtu případů. Tak aby se dala dělat sociální práce, aby k něčemu byla, byl by třeba minimálně dvojnásobný počet pracovníků OSPOD.

19.T: Jak probíhá Vaše spolupráce s OSPOD?

R: Kvalitně, víme, že nám jde o stejný cíl a jak OSPOD, tak TSR zná kompetence těch dvou. To znamená, že se dokážeme v práci doplňovat a zesílit působení na rodiny.

20.T: Změnili byste něco na spolupráci s OSPOD?

R: Ze strany OSOD bych přivítala doporučovat spolupráci s TSR tam, kde ještě neselhává tolik funkcí rodiny.

T: Co tím myslíte?

R: Často se k nám dostávají rodiny dost pozdě. Kdyby k nám přišly dříve, nebyly by problémy tak závažné a daly by se vyřešit v kratší době, třeba i během několika setkání.

21.T: Jak vnímáte ze svého pohledu celkovou úspěšnost TSR v práci s ohroženou rodinou?

R: Z dotazníků, které se k nám vrací, vnímám, že rodiny s TSR spolupracují rády a pomáhá jim to. To prokazuje i to, že od nás rodiny neodcházejí, snaží se naopak o spolupráci. No, i když se občas objeví uživatelé, kteří se ze setkání vymlouvají.

22.T: V čem spočívá úspěšnost působení TSR v rodinách?

R: Hlavně jde o navázání vztahu mezi uživatelem a pracovníkem. Měla by mezi nimi být důvěra. Uživatel by měl mít možnost se mu svěřit, aniž by druhá strana reagovala výčitkami a ponižováním. Ale snaží se o podporu a chápe jeho situaci. Klient by měl vědět, že se jí nemusí schovávat.

23.T: Jakou máte zkušenost s komunikací s pracovníky OSPOD. Je potřebná? Proč?

R: Komunikace probíhá na kvalitní úrovni a ano je velmi potřebná. Důležité je, ve které chvíli probíhá a co řeší. TSR se snaží vůči uživateli zachovat mlčenlivost. V případě, kdy vidíme, že by bylo vhodné doplnit naše kompetence, komunikujeme s OSPOD. Dokážeme se na spolupráci dohodnout. Vždy se tak děje ve prospěch klienta.

24.T:V čem Vám spolupráce s OSPOD pomáhá v práci s ohroženou rodinou, nebo by mohla pomoci?

R:Jak jsem říkala. Jedná se o doplnění kompetencí OSPOD a TSR. Probrání problému, domluva na postupech. Někdy se taky domlouváme na prostoru pro možnost prokázat uživateli, že chce na problému pracovat za podpory TSR. Dá mu ještě čas, než zakročí nějakým opatřením. To může taky někdy pomoci.

25.T:V čem vidíte prostor pro zlepšení spolupráce mezi pracovníky OSPOD a TSR?

R:Třeba společné školení, kdy bychom pracovali na ještě větším propojení našich kompetencí. Hlavně v souvislosti s novelou zákona o sociálně právní ochraně. Pracovnice OSPOD vytváří individuální plán péče a pracovnice TSR mají s touto oblastí už víc zkušeností. Pro kolegyně je to novinka, bylo by možná dobré mít společný formulář pro hodnocení rodiny atd. Prostě to víc propojit, abychom i v tomto táhly stejným směrem.

26.T:Máte nějakou negativní zkušenost s OSPOD a její práci s ohroženou rodinou?
V čem?

R:Může se stát, že pracovnice TSR kontaktuje OSPOD o ta informaci zneužije a místo nechání prostoru pro práci TSR versus uživatel vyhodnotí situaci jinak a tím nám k problému zavře cestu.

PŘÍLOHA P II: PŘEPIS ROZHOVORU S RESPONDENTEM Č. 2.

Respondent č. 2 – pracovnice TSR

1. T:Podle čeho poznáte, že jde o ohroženou rodinu?

R: Nepracuji v TSR tak dlouho. Takže aktuálně podle toho, že nás o spolupráci s ní požádá OSPOD. Pak když do rodiny přijdu, vidím, že jde na základě žádosti opravdu o ohroženou rodinu a započne spolupráce s naší službou.

2. T:Jakou metodu, či metody využíváte k diagnostice rodiny?

R: Různé, asi nejvíc dám na pozorování, pokládání otázek uživateli, rozhovor, a velmi důležité je z mého pohledu naslouchání.

3. T:Co je, podle Vás příčinami ohrožení rodiny?

R: Nezaměstnanost a s tím spojená nízká finanční situace, na kterou se nabalují finanční problémy v podobě dluhů nejčastěji u nebankovních institucí, až příliš liberální styl výchovy, který může upadat až k nezájmu o dítě, špatně naučené vzorce chování a normy.

4. T: Jaké problémy dle Vašeho názoru u ohrožených rodin převažují?

R: Určitě se to týká finanční stránky a výchovy dětí tam vidím největší problémy.

5. T:Kdy Vás rodiny vyhledávají samy?

R: Myslím si, že když potřebují pomoci s konkrétní situací, se kterou si zrovna neumějí poradit samy.

T: Jaká situace vás konkrétně napadá?

R: Naposledy to byl problém rozvodu jedné maminky, která bydlela už půl roku u kamarádky. Ta už ji tam nechtěla, tak řešila co dál. Tam teda převládal problém bydlení, ale bylo tam toho samozřejmě víc.

6. T:Odhadněte poměr rodin, které Vás vyhledají samy a které se k Vám dostanou jinými cestami.

R:V rodinách, o které se starám je tento poměr 1:4. Obecně nedokážu říct.

7. T:Jak dlouho působíte v TSR?

R:Nedávno jsme začala, jsou to teprve 2 měsíce.

8. T:Jakou máte aprobaci, či vzdělání?

R:Mám na UTB sociální pedagogiku, momentálně si při práci dodělávám magisterský titul.

9. T:Vidíte smysl Vaší práce, a v čem?

R:Smysl tam určitě je, ale liší se to případ od případu. Někteří si nechají pomoci a u některých je situace spíše bezvýhodná.

10. T:Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník TSR?

R:Tak určitě bych řekla, že empatie, trpělivost, vzdělání sociálního zaměření, ale vysokoškolské asi není tak zcela potřeba, protože se většinu naučíme až v praxi. Jen je potřeba kvůli zákonu o sociálních službách.

11. T:Jaké metody práce užíváte?

R:Mezi metody které používám patří základní i odborné poradenství, doprovázení, motivační rozhovory, podpora rodičovských kompetencí a hlavně komunikace.

12. T: Jak postupujete při práci s ohroženou rodinou? Máte nějaké ustálené pracovní postupy?

R:Na začátku zjistím body, se kterými by chtěla pomoci sama rodina a pak se snažíme věnovat pouze jim, snažím se o přátelský přístup, abych si získala důvěru a cítili se příjemně, a neměli potřebu přede mnou něco tajit nebo se dokonce cítit nepříjemně.

13. T:Máte z Vašeho pohledu dostatečný časový prostor na sociální práci s ohroženými rodinami v rámci svých kompetencí?

14. T:Vidíte smysl existence OSPOD a v čem?

R:Ano, pracovníce zde mají silnější páku na rodiny, větší pravomoce, kontrolu na kterou já nemám ze své pozice nárok.

15. T:Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník OSPOD? V čem vidíte odlišnost od pracovníka TSR?

R: Myslím že vlastnosti jsou v podstatě stejné, akorát pracovník OSPOD by měl podle mě být autoritativnější, aby z něj uživatelé měly v uvozovkách trochu větší strach.

16. T:Jaké metody jsou podle Vás stěžejní pro kvalitní práci TSR?

R:Tak za stěžejní považuji naslouchání, motivační rozhovory a poradenství v základní a v některých případech i v odborné úrovni.

17. T:Jaké jsou vaše očekávání od OSPOD?

R:Z mých zkušeností pomůžou v komplikovanějších situacích s nespolupracující rodinou.

T:Naplňují se tato očekávání?

R:Ano, můžu říct, že tato očekávání se naplňují.

18. T:Jak probíhá Vaše spolupráce s OSPOD?

R:Pracovnice OSPOD volají, pokud pro naši službu mají rodinu, pozvou na setkání, kde se vyjasňuje nabídka služby. Dále máme společná setkání a předávání informací probíhá pravidelně i během spolupráce s rodinou.

19. Změnili byste něco na spolupráci s OSPOD? V čem vidíte rezervy a přednosti?

R:Asi ne, spolupráce mě připadá v pořádku.

20. T:Jak vnímáte ze svého pohledu celkovou úspěšnost TSR v práci s ohroženou rodinou?

R:Zatím jsem sama u svých klientů zaznamenala pouze malé úspěchy, ale to závisí na délce práce v tomto oboru.

21. T: V čem spočívá úspěšnost působení TSR v rodinách?

R:Určitě to závisí i na tom, že pracovnice TSR má na starosti méně rodin, než pracovnice OSPOD-jste s uživateli v častějším a intimnějším vztahu, docházíme do rodin pravidelně a věnujeme se pomoci v nácvikových činnostech a nekritizujeme (např. úklid).

22. T:Jakou máte zkušenost s komunikací s pracovníci OSPOD. Je potřebná? Proč?

R:Je potřebná, zkušenost mám velmi dobrou, informujeme se navzájem o aktuálních novinách v dané rodině.

23. T: V čem Vám spolupráce s OSPOD pomáhá v práci s ohroženou rodinou, nebo by mohla pomoci?

R:Právě díky tomu, že má rozšířeny pravomoce může přikázat nebo zkontrolovat něco, co já ze své pozice, mohu pouze doporučit.

24. T:V čem vidíte prostor pro zlepšení spolupráce mezi pracovníky OSPOD a TSR?

R:Nic bych neměnila, spolupráce je dobrá.

25. T: Máte nějakou negativní zkušenost s OSPOD a její práci s ohroženou rodinou?

R:Ne, nemám.

PŘÍLOHA P III: PŘEPIS ROZHOVORU S RESPONDENTEM Č. 3.

Pracovnice TSR č. 3.

1. T:Podle čeho poznáte, že jde o ohroženou rodinu?

R: Tak v rodině jsou zpravidla nějaké problémy, které mají na její fungování různé dopady, ať jde o problémy s výchovou, s financemi, s přípravou na školní docházku, nebo se objevuje nežádoucí chování rodičů třeba drogy a alkohol, které má vliv na více funkcí rodiny, rodina pak nefunguje, jak má a projevuje se to tím, že je celá ohrožená včetně nepříznivého vlivu na děti.

2. T:Jakou metodu, či metody využíváte k diagnostice rodiny?

R: Zpravidla je to rozhovor: na prvních setkáních se s rodinou bavím o tom, jaké oblasti vnímají jako problematické, co je společné s jejich požadavky a požadavky OSPOD, nabízím oblasti spolupráce, v kterých by rodina mohla mít zájem o podporu. Společně se bavíme o aktuálních potřebách rodiny.

3. T:Co je, podle Vás příčinami ohrožení rodiny?

R: Z péče o mé konkrétní rodiny jsou to příklady a vzorce chování z vlastní rodiny, které neodpovídaly vždy správnému jednání a postupu např. ve výchově dětí, které jsou dnes rodiči a s tím související nevědomost rodičů v tom smyslu, že se věci dají dělat i jinak.

4. Jaké problémy dle Vašeho názoru u ohrožených rodin převažují?

R: Nedá se to určitě zobecnit, každá rodina je jiná, ale z mého pohledu jde nejvíce o výchovné problémy dětí, nedostatečné rodičovské kompetence, péče o rozvoj osobnosti dítěte a jeho vzdělávání, konfliktní partnerské vztahy, rozvod, rizikové bydlení jako azylové bydlení, nestálé podnájemy apod.

5. T: Kdy Vás rodiny vyhledávají samy?

R: Podle mě jsou to rodiny, které chtějí situaci aktivně řešit, nepotřebují tolik motivace k vyřešení problému, ale neříkám že práce s těmito rodinami je snazší.

6. T:Odhadněte poměr rodin, které Vás vyhledají samy a které se k Vám dostanou jinými cestami.

R:Ze zkušenosti je nejvíce rodin, které doporučí OSPOD, na jeho základě, pak rodiny do TSR přicházejí. V současné době se starám o 9 rodin: 7 z nich doporučil OSPOD, 2 si našly naši službu samy.

7. T:Jak dlouho působíte v TSR?

R: Od července minulého roku, takže je to osm měsíců.

8. T:Jakou máte aprobaci, či vzdělání?

R:Vystudovala jsem obor sociální pedagogiky, v magisterském programu, i když tím, jak pracuju musím říct, že záleží v tomto oboru spíše na praktických zkušenostech.

9. T:Vidíte smysl Vaší práce, a v čem?

R:Ano, postupem času jsou v některých rodinách a v některých oblastech malé, ale viditelné pokroky. I když často se jedná spíše o křivku, lidově řečeno nahoru, dolu. V současné době se starám o 9 rodin, pokrok vidím u 3 z nich. I když ne všechny mám na starosti celých osm měsíců.

10. T:Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník TSR?

R:Myslím si, že je důležitá především empatie, schopnost naslouchat, nadhled, práce by měla člověka na této pozici bavit, nezoufat, když se práce příliš nedaří a zkusit se na ni podívat z jiného úhlu, orientovat se v zákonech souvisejících s dávkami, vstřícný přístup k uživatelům, který není nijak hodnotící, ale nabízející podporu.

11. T:Jaké metody práce užíváte

R:Určitě základní soc. poradenství, doprovázení, motivační rozhovor, krizová intervence, rozhovor, podpora rodičovských kompetencí, případová konference tady tyhle asi nejvíc.

12. T: Jak postupujete při práci s ohroženou rodinou? Máte nějaké ustálené pracovní postupy?

R: Nejdříve se snažím společně s rodinou zmapovat jejich potřeby a problémové oblasti. Na těch poté spolupracujeme, za začátku je to hodně o navázání vztahu, budování důvěry. Poté teprve přichází na řadu motivační rozhovor, který se uplatňuje zejména tam, kde rodina problém řešit nechce a to se u nás docela děje a pak také využívám poradenský rozhovor, efektivní komunikaci aj.

13. T: Máte z Vašeho pohledu dostatečný časový prostor na sociální práci s ohroženými rodinami v rámci svých kompetencí?

R: Řekla bych, že ano, i když administrativní práce dokáže člověka zatížit. Pokud budu konkrétní, mám nyní na starost, jak už bylo řečeno devět rodin. Přímá práce v rodinách se zvládnout dá, s administrativou se mi však již několikrát stalo, že jsem si ji vzala tzv. domů.

14. T: Vidíte smysl existence OSPOD a v čem?

R: Ano a velký v evidenci ohrožených rodin a jejich dětí, v základním popisu rodinného prostředí, z kterého poté při práci vycházím, ve výměně informací, které jsou pro práci s rodinou důležité.

15. T: Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník OSPOD? V čem vidíte odlišnost od pracovníka TSR?

R: Pracovník OSPOD má z mého pohledu více pravomocí, více kontrolních mechanismů, může na uživatele více „zatlačit“ v tom vidím jeho odlišnost, jinak si myslím, že jeho vlastnosti jsou podobné jako pracovníka v TSR a příliš se neliší.

16. T:Jaké metody jsou podle Vás stěžejní pro kvalitní práci TSR?

R:Nejstěžejnější metodou v naší práci je motivační rozhovor, ale důležité jsou i jiné jako např. základní soc. poradenství, doprovázení, krizová intervence, rozhovor, případová konference.

17. T:Jaké jsou vaše očekávání od OSPOD? Naplňují se tato očekávání?

R:OSPOD poskytuje základní vhled do rodinného prostředí, možnost kontroly nad určitými věcmi, na které já nemám ze své pozice právo (ověřit zda je kl. objednan ke specialistovi, zda komunikuje se školou, že zaplatil nájem), to jsou body, na kterých při spolupráci s rodinou velmi záleží. Mohu říct, že tato očekávání se naplňují a fungují.

18. Jak probíhá Vaše spolupráce s OSPOD?

R: Často spolu komunikujeme, vzájemně si o dění v rodině vyměňujeme důležité informace, pokud se objeví krizový problém, často ho řešíme ve spolupráci s OSPOD.

Pravidelně se také setkáváme se na případových konferencích, kde se snažíme nepříznivou rodinnou situaci společně vyřešit, navrhnout řešení problému.

19. T:Změnili byste něco na spolupráci s OSPOD? V čem vidíte rezervy a přednosti?

R:Já sama, nemám ke spolupráci s OSPOD v našem ORP žádné výhrady.

20. T:Jak vnímáte ze svého pohledu celkovou úspěšnost TSR v práci s ohroženou rodinou?

R:Myslím, že celková úspěšnost se nedá čísly vyjádřit, záleží i na konkrétní rodině a jejím přístupu k problému, ale podle mě je důležitý každý- i malý pokrok rodiny, který směřuje k vyřešení situace, v tom vidím úspěšnost TSR- pokud dokáže kl. motivovat k řešení problému, i když časový horizont může být někdy zdlouhavý.

21. T:V čem spočívá úspěšnost působení TSR v rodinách?

R:Dle mého názoru je to o tom, že TSR má u uživatelů možnost strávit delší čas, naplánovat si i několik schůzek během týdne, pracovat na tom, co je momentálně potřeba a akutně situace řešit, pokud se objeví problém, pracovnice TSR buduje s uživateli díky časovému prostoru důvěrný vztah, v kterém se pak problémy lépe řeší, uživatelé se nebojí s problémy svěřit.

22. T:Jakou máte zkušenost s komunikací s pracovníci OSPOD. Je potřebná? Proč?

R:S pracovníci se mi komunikuje velmi dobře, s výměnou informací není problém, hlavní důvod, proč s OSPOD komunikovat vidím v tom, že si můžeme vzájemně předávat aktuální informace o dění v rodině, které má každá z pracovnic trochu jiné, někdy v jiných oblastech, které mohou mít na konkrétní problém, co se řeší vliv.

23. T:V čem Vám spolupráce s OSPOD pomáhá v práci s ohroženou rodinou, nebo by mohla pomoci?

R: Především v možnosti kontroly, ověření si některých informací, na které já vzhledem ke svým kompetencím nemám nárok.

24. T:V čem vidíte prostor pro zlepšení spolupráce mezi pracovníky OSPOD a TSR?

R: S pracovníci OSPOD pravidelně komunikujeme, vzájemně se setkáváme na společných setkáních TSR a OSPOD několikrát do roka, spolupráce je dobrá, myslím si, že na ní není potřeba nic měnit.

25. Máte nějakou negativní zkušenost s OSPOD a její práci s ohroženou rodinou?
V čem?

R: Určitě nemám.

PŘÍLOHA P IV: PŘEPIS ROZHOVORU S RESPONDENTEM Č. 4.

Pracovnice TSR

1. T:Podle čeho poznáte, že jde o ohroženou rodinu?

R: Hm, často v tom hraje roli řada faktorů. Podle úrovně hygieny jednotlivých členů, hygieny a úpravy bytu, podle finanční situace, úrovně hospodaření, podle kvality vztahů v rodině, podle podílu jednotlivých členů na fungování domácnosti, také podle toho, že je posílá oddělení Ospod.

Atd.

2. T:Jakou metodu, či metody využíváte k diagnostice rodiny?

R:Často je to pozorování, rozhovor, studium rodinné anamnézy, studium vývoje spolupráce, konzultace s jinými odborníky (pedagogové, psycholog, PPP, supervizor), kteří mají s rodinou, co dočinění.

3. T:Co je, podle Vás příčinami ohrožení rodiny?

R:Jsem věřící člověk a z mého pohledu je to nedodržování základního mravního kodexu – desatera, které se u rodin táhnou po celé generace.

T:Které body z desatera máte konkrétně na mysli?

R:Mám na mysli mravnost jako celek. Lidé si neuvědomují, že hříchy nezůstanou nepotrestány.

4. T:Jaké problémy dle Vašeho názoru u ohrožených rodin převažují?

R:Velkým neduhem jsou závislosti, nízká vzdělanost a z toho plynoucí nezaměstnanost, nerozvinuté sociální návyky, nerozvinuté hygienické návyky, nerozvinuté běžné kompetence konformního světa .

5. T:Kdy Vás rodiny vyhledávají samy?

R:Myslím že v případě, že se dostanou do potíží a mají na nás dobrou referenci, také, aby se vyhnuly Ospodu, tlakům na jejich rodinu, kývnou na spolupráci s TSR.

6. T:Odhadněte poměr rodin, které Vás vyhledají samy a které se k Vám dostanou jinými cestami.

R:Poměr rodin odhaduji, tak na 1 (vyhledá sám):10 (jiné cesty).

7. T:Jak dlouho působíte v TSR?

R:Začala jsem s novým rokem, takže dnes jsou to 2 měsíce.

8. T:Jakou máte aprobaci, či vzdělání?

R:Vystudovala jsem 2 VŠ, z toho jedna je se zaměřením na sociální práci.

9. T:Vidíte smysl Vaší práce, a v čem?

R:Ano, smysl své práce vidím. Vidím jej v milosrdné pomoci bližnímu, v nacházení naděje tam, kde mnohdy žádná předtím nebyla, v hledání cesty a východisek z problémů.

10. T:Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník TSR?

R:Podle mého názoru, hlavně empatie nebo-li vcítění se, zevnitřněné křesťanské principy pomoci, pochopení, tolerance, partnerský přístup, životní zkušenost, nadhled a přiměřený profesní odstup, odolnost ve stresových situacích, směrem ke klientům ne příliš ambiciózní jedinec.

11. T:Jaké metody práce užíváte?

R:Základní soc. poradenství , doprovázení, kontrola, motivační rozhovor, krizová intervence, rozhovor, Podpora rodičovských kompetencí, efektivní komunikace v rodině, případová konference, setkání odborníků

12. T:Jak postupujete při práci s ohroženou rodinou? Máte nějaké ustálené pracovní postupy?

R: Vzhledem ke krátkému působení v TSR ještě nemám ustálené pracovní postupy.

13. T:Máte z Vašeho pohledu dostatečný časový prostor na sociální práci s ohroženými rodinami v rámci svých kompetencí?

R:Ne nemám, papírová zátěž a administrativa je naprosto neúměrná a pohlcuje prostor pro přímou pomoc, pro péči o uživatele, pro možnost poskytnutí pomoci a podporu více rodinám na jednoho pracovníka.

14. T:Vidíte smysl existence OSPOD a v čem?

R:Ano, určitě smysl vidím v předcházení, zabraňování a řešení krizových situací, do kterých se dostávají nejvíce ohrožení členové rodin, především děti.

15. Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník OSPOD? V čem vidíte odlišnost od pracovníka TSR?

R:Dle mého názoru stejně, jako na pracovníka v sociálních službách jsou na něj kladeny stejné požadavky tedy - empatie nebo-li vcítění se, zevnitřněné křesťanské principy pomoci, pochopení, tolerance, partnerský přístup, životní zkušenost, nadhled a přiměřený profesní odstup, odolnost ve stresových situacích – na vyšší úrovni než u pracovníka TSR, protože jsou spíše restriktivním nástrojem, a v tom vidím i odlišnost od pracovníka TSR, pracovník OSPOD by měl být odolný více vůči stresu.

16. T:Jaké metody jsou podle Vás stěžejní pro kvalitní práci TSR?

R:Tak hlavně partnerský přístup k uživatelům, dobrá orientace v základním sociálním poradenství, tolerance, kvalitní hloubkové zmapování historie a všech okolností vedoucích ke stavu ohrožení rodiny, prevence syndromu vyhoření, průběžné doplňování vzdělání prostřednictvím kurzů, školení a workshopů spojených s prací v TSR.

17. T:Jaké jsou vaše očekávání od OSPOD? Naplňují se tato očekávání?

R:Já, působím ve službě pouze krátce, ale zatím se očekávání úzké spolupráce a dobré komunikace zcela naplňují.

18. T:Jak probíhá Vaše spolupráce s OSPOD?

R:Osobně mám za to, že dobře.

T: Podle čeho tak soudíte?

R: Zatím jsem neměla žádný problém.

19. T:Změnili byste něco na spolupráci s OSPOD? V čem vidíte rezervy a přednosti?

R:Tak opět vzhledem ke krátkému působení nemohu zodpovědně posoudit, ale zatím jsem se spoluprací spokojena, což vyplývá i z předešlých otázek.

20. T:Jak vnímáte ze svého pohledu celkovou úspěšnost TSR v práci s ohroženou rodinou?

R:Opět vzhledem ke krátkému působení nemohu zodpovědně posoudit.

21. T:V čem spočívá úspěšnost působení TSR v rodinách?

R: Za sebe musím říct, vzhledem k tomu, že zde jsem krátce nejsem schopná posoudit ale mohla by spočívat v lepší orientovanosti v problémech rodiny, pocitem sdílení při nabízené pomoci, pohledem zvenku nezatíženou osobou.

22. T:Jakou máte zkušenost s komunikací s pracovníci OSPOD. Je potřebná? Proč?

R: Zkušenost mám velmi dobrou, tým OSPOD Otrokovice je zkušený, sebraný a schopný. Vždy je to o lidech, proto mohu pouze popsat konkrétní OSPOD, se kterým spolupracuji. Komunikace s pracovníci OSPOD je nezbytná – podrobnější zmapování problémů rodiny, pohled z více úhlů na stejný problém a z toho plynoucích více možností řešení, z toho vycházející odborné poradenství.

23. T:V čem Vám spolupráce s OSPOD pomáhá v práci s ohroženou rodinou, nebo by mohla pomoci?

R:Především poskytuje pohled z více úhlů na stejný problém a z toho plynoucích více možností řešení, navazující odborné poradenství z více stran.

24. T:V čem vidíte prostor pro zlepšení spolupráce mezi pracovníky OSPOD a TSR?

R:V oblasti kompetencí.

T: Čích kompetencí?

R:Asi obojích. Pracuji v TSR krátce, ale mám pocit, že by se daly ještě lépe vyjasnit a navzájem propojit.

25: T:Máte nějakou negativní zkušenost s OSPOD a její práci s ohroženou rodinou? V čem?

Ne, nemám.

PŘÍLOHA P V.: PŘEPIS ROZHOVORU S RESPONDENTEM Č. 5.

Pracovnice OSPOD

1. T:Podle čeho poznáte, že jde o ohroženou rodinu?

R: Děti, na které se sociálně – právní ochrana především zaměřuje vymezuje konkrétně § 6 zákona č. 359/1999,kdy jeho vymezení popisuje okruhy konkrétního ohrožení dítěte a jeho rodiny

2. T:Jakou metodu, či metody využíváte k diagnostice rodiny?

Mimo metody jako je pozorování, rozhovor s rodiči, dítětem, sběr informací pro vyhodnocení situace dítěte/zprávy pediatra, MŠ, ZŠ /, případové a rodinné konference

3. T:Co je, podle Vás příčinami ohrožení rodiny?

R: Mnoho faktorů – nezaměstnanost, zadluženost rodin, závislosti, nestabilní bydlení a s ním spojené časté stěhování, spouštěcím faktorem může být také složitý rozvod rodičů, nezvládnutí rodičovských a partnerských kompetencí, ale i dítě vyžadující zvýšené výchovné úsilí – děti ADHD aj.

4. T:Jaké problémy dle Vašeho názoru u ohrožených rodin převažují?

R: Často zadluženost rodin, nízká ekonomická a sociokulturní úroveň rodin, nedostatečná komunikace v rodině, neschopnost, případně nezájem rodičů vnímat a naplňovat potřeby dětí, konfliktní partnerské vztahy, patologické závislosti

5. T:Kdy Vás rodiny vyhledávají samy?

R:Většinou až je nějaký zásadní problém, zadluženost jež ohrožuje zajištění základních potřeb rodiny, konflikt v rodině, který je řešen i policií, z důvodu rozvodového poradenství, či rozvratu partnerství, ohrožení ztráty bydlení, výchovné problémy s dítětem.

6. T:Odhadněte poměr rodin, které Vás vyhledají samy a které se k Vám dostanou jinými cestami.

R: Řekla bych že tak 20 -30 % vyhledá samo, 80 -70% jinými cestami

7. T:Jak dlouho působíte na OSPOD?

R:Již 18 let

8. T:Jakou máte aprobaci, či vzdělání?

R:VŠ – bakalářské v oboru sociální pedagogiky, které jsem dálkově studovala

9. T:Vidíte smysl Vaší práce, a v čem?

Jednak poskytnutí včasné odborné intervence - odborného poradenství rodinám, které jim hned na počátku problému mohou pomoci v dalším rozhodování a řešení tak , aby se minimalizoval negativní dopad na děti a další vztahy v rodině, V případě vážného ohrožení dítěte využití zákonných opatření na jeho bezprostřední ochranu, pomoc dětem a jejich rodičům v situacích, které ohrožují stabilitu a fungování rodiny.

10. T: Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník OSPOD?

R: Odborné vzdělání, empatický přístup, rozhodnost, schopnost navazovat kontakty, komunikační zdatnost, schopnost kreativně spolupracovat s dalšími subjekty, průběžně se vzdělávat a vyhledávat nové zdroje pro využití práce s klienty, optimismus

11. T: Jaké metody práce užíváte?

R: Základní i odborné sociální poradenství, příležitostně doprovázení, kontrola, motivační rozhovor, rozhovor, pozorování, případové konference, setkání odborníků, rodinné konference, vyjednávání, podpora rodičovských kompetencí

12. T: Jak postupujete při práci s ohroženou rodinou? Máte nějaké ustálené pracovní postupy?

R: Práce s ohroženou rodinou v rámci sociálně-právní ochrany dětí se zaměřuje zejména na obnovení narušených funkcí v rodině, v některých případech pak je nutné přijmout nezbytná opatření na ochranu dítěte, jestliže je jeho řádný vývoj, zdraví a život v rodině vážně ohrožen. Po provedeném šetření poměrů rodiny a dítěte/ na základě předchozího podnětu/- zjištění informací – pediatr, školská zařízení, rodina, místo bydliště...následuje vyhodnocení rizik v rodině a společně s rodinou navržení terapeutické práce s rodinou, včetně doporučení zahájení spolupráce s dalšími odborníky / TSR, Centrum poradenství, dluhové poradenství, odborní lékaři- adiktolog ap./

13. T: Máte z Vašeho pohledu dostatečný časový prostor na sociální práci s ohroženými rodinami v rámci svých kompetencí?

R: Ne, neboť práce s ohroženými rodinami tvoří jen určitou část náplně práce sociální pracovníce oddělení sociálně-právní ochrany dětí, kdy velký podíl zaujímá role kolizního opatrovníka v soudních řízeních ve věci péče o nezletilé. S ohledem na počet rodin, se kterými sociální pracovník současně pracuje není na práci s ohroženými rodinami odpovídající časový prostor.

14. Vidíte smysl existence TSR a v čem?

R: TSR je důležitou službou pro ohrožené rodiny a kvalifikovaným a potřebným spolupracovníkem OSPOD zejména v oblasti sanace rodin. Zaměřuje se přímo na praktické činnosti v rodinách, nácviky konkrétních dovedností, posilování kompetencí, nabízí potřebné doprovázení klientů a zejména má možnost být s rodinou v častém a pravidelném kontaktu.

15. T: Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník TSR? V čem vidíte odlišnost od pracovníka OSPOD?

R: Schopnosti a dovednosti pracovníka OSPOD a TSR by měly být v mnohém totožné, u pracovníka TSR lze pro využití v praxi využít zejména soubor různých praktických dovedností, např. nácviky zdravého vaření, plánování měsíčního finančního hospodaření, zajištění služby doučování pro děti apod.

16. T: Jaké metody jsou podle Vás stěžejní pro kvalitní práci TSR?

R: Základní sociální poradenství, motivační rozhovory, praktické nácviky jednotlivých dovedností, efektivní komunikace v rodině, doprovázení, podpora rodičovských kompetencí.

17. T:Jaké jsou vaše očekávání od TSR? Naplňují se tato očekávání?

R:Spolupráce v rámci sanace rodiny se zaměřením na využití zdrojů v rodině a zapojení členů rodiny do cílené spolupráce na změnách v rodině v rámci nastavených cílů. Ve většině případů se tato očekávání naplňují, jsou současně vázané na limity klientů.

18. T:Jak probíhá Vaše spolupráce s TSR?

R: Jestliže OSPOD doporučí a zprostředkuje rodině využití služby TSR, průběžně s TSR konzultujeme situaci v rodině, v případě potřeby dochází ke společné návštěvě rodiny, popř. řešení situace rodiny v rámci případové konference. Čtvrtletně pak setkání OSPOD a TSR vyhodnocování efektivitu a průběhu spolupráce rodin s TSR.

19. T:Změnili byste něco na spolupráci s TSR? V čem vidíte rezervy a přednosti?

R:Přednosti spolupráce vidím v tom, že pracovník TSR má možnost s rodinou navázat velmi úzkou spolupráci a v rámci získané důvěry členy rodiny motivovat a vést k samostatné iniciativě .

20. T:Jakým rodinám doporučujete spolupráci s TSR?

R:Jestliže je dítě ohroženo nesprávnými výchovnými postupy rodičů, rodinám s problémy s finančním hospodařením, které vede k zadlužování rodin, ohrožení stability bydlení apod.,
Mnohaproblémovým rodinám

21. T: Jak vnímáte ze svého pohledu celkovou úspěšnost TSR v práci s ohroženou rodinou?

R: Ve většině rodin převažuje pozitivní dopad a u nejhroženějších rodin v tom smyslu, že rodina je schopna zajistit potřeby dětí tak, aby nedocházelo k jejich bezprostřednímu ohrožení, jež by vedlo k návrhu na řešení situace dítěte odejmutím z rodiny.

22. T: V čem spočívá úspěšnost působení TSR v rodinách?

R: Jeden pracovník spolupracuje s konkrétně vymezeným počtem rodin, což mu dává prostor plánování pravidelné spolupráce s rodinou, bližší navázání kontaktů s jednotlivými členy rodiny, poznání zdrojů rodiny, limitů, možnost individuálního přístupu.

23. T: Je pro Vás v současnosti kapacita TSR dostačující? Uvítala byste její rozšíření?

R: V současné době dostačující, uvítala bych rozšíření činnosti, a to v možnosti nabídky asistence při styku rodiče s dítětem v problémových kauzách.

24. T: Jakou máte zkušenost s komunikací s pracovníky TSR. Je potřebná? Proč?

R: Komunikace s pracovníky funguje na velmi dobré úrovni, je bezesporu potřebná, vzájemně konzultujeme konkrétní situace možné postupy, či řešení v konkrétních problémech

25. T:V čem Vám spolupráce s TSR pomáhá v práci s ohroženou rodinou, nebo by mohla pomoci?

R:TSR spolupracuje s rodinou na oblastech, jež vzešly z vyhodnocení situace rodiny jako rizikové a ohrožující, díky pravidelným a četným intervencím v rodině mají prostor pro zmapování zdrojů rodiny, rizikových faktorů v rodině a motivaci jednotlivých členů rodiny a podporu vlastní iniciativy pro realizaci žádoucích změn v rodině

26. T:V čem vidíte prostor pro zlepšení spolupráce mezi pracovníky OSPOD a TSR?

R:V souvislosti s novými kompetencemi OSPOD spolupráce při vytváření IPODu při práci s ohroženými rodinami

27. T:Máte nějakou negativní zkušenost s TSR a její práci s ohroženou rodinou?
V čem?

R:Ne

PŘÍLOHA P VI.: PŘEPIS ROZHOVORU S RESPONDENTEM Č. 6.

Rozhovor s pracovnící OSPOD

1. T:Podle čeho poznáte, že jde o ohroženou rodinu?

R: Všechny rodiny kde vyrůstají nezletilé děti spadající do § 6, zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Rodiny, které nejsou schopny řešit vzniklou nepříznivou situaci vlastními silami. Dále rodiny kde dochází k rozpadu partnerského vztahu, rodičovskému konfliktu, kde je podezření na týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte, domácí násilí apod.

2. T:Jakou metodu, či metody využíváte k diagnostice rodiny?

R:Často jsou to pohovory s rodiči, dětmi, širší rodinou, případové konference, vyhodnocení situace ohroženého dítěte a jeho rodiny, setkání odborníků z různých oblastí, které spolupracují s rodinou.

3. T:Co je, podle Vás příčinami ohrožení rodiny?

R: Řekla bych že nevyzrálost rodiny, častá rozvodovost a proto nestabilita rodiny, krize v rodině, zadluženost a také závislosti .

4. T:Jaké problémy dle Vašeho názoru u ohrožených rodin převažují?

R: Určitě je to krize v rodině, sociálně – ekonomické problémy rodiny, zadluženost, rozvodovost, rodičovské konflikty, závislosti.

5. T:Kdy Vás rodiny vyhledávají samy?

R: Když potřebují poradit v oblastech jako jsou sociální poradenství, konflikty v rodinách, tíživá finanční situace, domácí násilí, situace v kterých si rodina neví rady.

6. T:Odhadněte poměr rodin, které Vás vyhledají samy a které se k Vám dostanou jinými cestami.

R:Ze zkušeností, 30% rodiny, které nás vyhledají samy, 70% rodin se k nám dostane jinými cestami.

7. T:Jak dlouho působíte na OSPOD?

R: 24 let

8. T:Jakou máte aprobaci, či vzdělání?

R:Mám střední školu se sociálně- právním zaměřením.

9. T:Vidíte smysl Vaší práce, a v čem?

R:Určitě ano, především v zajištění práva dětí na jejich příznivý vývoj, rodičovskou péči a život ve fungující rodině, ochranu před jejich zanedbáváním, zneužíváním a násilím na nich páchaným.

10. T:Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník OSPOD?

R:Vzdělání dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, měl by mít odborné a všeobecné znalosti, měl by disponovat se speciálními dovednostmi, mít praktické zkušenosti, osobní přístup ke klientovi, psychickou odolnost a schopnost překonávat problémy, schopnost zachovat si profesionální odstup, být komunikativní, trpělivý, kreativní, empatický .

11. T:Jaké metody práce užíváte?

R:Základní sociální poradenství, odborné sociální poradenství, krizová intervence, kontrola, motivační rozhovor, podpora rodičovských kompetencí, efektivní komunikace v rodině, případová konference, setkání odborníků a tak dál

12. T:Jak postupujete při práci s ohroženou rodinou? Máte nějaké ustálené pracovní postupy?

R:Práce s ohroženou rodinou z hlediska sociálně–právní ochrany dětí zahrnuje postupy směřující k obnovení narušených funkcí rodiny tak, aby zájem a blaho dítěte byly zachovány v co největší míře. Úkolem pracovníků sociálně–právní ochrany dětí je tak především neustále monitorovat a vyhodnocovat situaci v rodině z hlediska míry ohrožení dítěte v souvislosti s vývojem nepříznivé situace. Tzn. Ohlášení, šetření v místě bydliště, škola, lékař, instituce atd. – vyhodnocení situace dítěte - míra ohrožení - poté práce s rodinou, v případě, že je dítěte akutně ohroženo, tak se umísťuje mimo rodinu - PO dle §76a), SŘ – rozhoduje soud, práce s rodinou však nadále pokračuje.

13. T:Máte z Vašeho pohledu dostatečný časový prostor na sociální práci s ohroženými rodinami v rámci svých kompetencí?

R:Všechny OSPOD v České republice jsou značně poddimenzované, na jednoho pracovníka připadá 200 a více živých případů ročně , na to není třeba komentáře . V praxi to prostě 100% dělat nelze.

14. T:Vidíte smysl existence TSR a v čem?

R:Z pohledu OSPOD je to v kontinuální práci s ohroženými rodinami.

15. T:Jakými vlastnostmi a schopnostmi a dovednostmi by měl disponovat pracovník TSR? V čem vidíte odlišnost od pracovníka OSPOD?

R:Myslím si, že stejnými jako pracovník OSPOD a navíc by měl mít schopnost motivovat klienta ke spolupráci, přesvědčit ho svými schopnostmi, že služba, kterou nabízí je pomocí pro zvládnutí problémů v jeho rodině.

16. T:Jaké metody jsou podle Vás stěžejní pro kvalitní práci TSR?

R:Základní sociální. poradenství, Odborné sociální poradenství, motivační rozhovor, krizová intervence, podpora rodičovských kompetencí, efektivní komunikace v rodině, doprovázení, praktická pomoc v rodině

17. Jaké jsou vaše očekávání od TSR? Naplňují se tato očekávání?

R:Kontinuální, smysluplná práce v rodinách, kde pracuje i OSPOD, v mnohém ano.

18. T:Jak probíhá Vaše spolupráce s TSR?

R: Spolupráce je aktivní na vysoké úrovni, průběžné pravidelné předávání informací mezi OSPOD a TSR, čtvrtletní společná setkání a vyhodnocování práce v rodinách, písemné zprávy TSR – čtvrtletně, roční vyhodnocení spolupráce.

19. T:Změnili byste něco na spolupráci s TSR? V čem vidíte rezervy a přednosti?

R:Takto nastavená spolupráce nám vyhovuje, do budoucna je potřeba sladit možnosti vytvoření společného IPOD v rodinách.

20. T:Jakým rodinám doporučujete spolupráci s TSR?

Jedná se o rodiny tzv. sledované, kde rodiče výchovu a péči o děti zanedbávají a je ohroženo na svém vývoji, kde bylo uloženo výchovné opatření nad výchovou dětí, rodiny sociálně slabé, rodiny, které jsou ohroženy ztrátou bydlení apod.

21. T:Jak vnímáte ze svého pohledu celkovou úspěšnost TSR v práci s ohroženou rodinou?

R:Práce TSR s ohroženou rodinou vnímáme jako úspěšnou, pro OSPOD dnes již nenahraditelnou

22. T: V čem spočívá úspěšnost působení TSR v rodinách? (mají více času, prostoru, individuální přístup)

R:Standardy TSR jsou nastaveny tak, že mají časový prostor pro smysluplnou sociální práci s ohroženou rodinou.

23. T:Je pro Vás v současnosti kapacita TSR dostačující? Uvítala byste její rozšíření?

R:V současné době je kapacita dostačující.

24. T:Jakou máte zkušenost s komunikací s pracovníky TSR. Je potřebná? Proč?

R: Pro kontinuální sociální práci v rodinách, se kterými společně TSR a OSPOD pracuje.

25. T:V čem Vám spolupráce s TSR pomáhá v práci s ohroženou rodinou, nebo by mohla pomoci?

R:Pravidelné a časté intervence v ohrožených rodinách, motivace, doprovázení, nácvik praktických dovedností.

26. T:V čem vidíte prostor pro zlepšení spolupráce mezi pracovníky OSPOD a TSR?

R:V nastavení spolupráce v souvislosti s novými kompetencemi v souvislosti s novelou ZOSPOD.

27. T:Máte nějakou negativní zkušenost s TSR a její práci s ohroženou rodinou?
V čem?

R:Ne, nemám.

